

Sosiaalivakuutus

Työstä ja opiskelusta syrjäytyvien
nuorten määrä kasvaa s. 8

Nuoret huutavat apua

■ Nuoret voivat huonosti. Yhä useampi masentuu ja syrjäytyy jo varhain. Jos elämä karkaa hallinnasta, paluu opintojen tai työn pariin ei onnistu. Tuore Kelassa tehty tutkimus paljastaa pelottavia lukuja.

Vuodesta 2000 vuoteen 2007 masennuksesta aiheutuneiden sairauspäivärahauskautien määrä on kasvanut 16–29-vuotiailla miehillä 91,7 % ja naisilla 159,4 %. Samasta syystä korvattujen sairauspäivien määrä kasvoi miehillä 131,5 % ja naisilla 170,2 %.

Alle 30-vuotiaiden mielenterveyden häiriöiden takia eläkkeelle jääneiden määrä enemmän kuin kaksinkertaistui tarkasteluajanjakson aikana. Pelkästään viime vuonna mielenterveyshäiriön vuoksi eläkkeelle siirtyi 1 900 nuorta. Vuodesta 2000 vuoteen 2007 masennuksen vuoksi eläkkeelle siirtyneiden nuorten miesten määrä kasvoi 66,7 % ja naisten määrä peräti 181,8 %.

Tutkijat näkevät ongelman syynä nuorten turvaverkon hajoamisen. Turvaa ei entiseen tapaan löydy kotoa, koulusta eikä työterveyshuollosta. Yhteiskunta on muuttunut yhä monimutkaisemmaksi, opiskelemaan on vaikeaa päästä ja jos pääseeikin, vaaditaan sellaisia kykyjä ja taitoja, joiden saavuttaminen tuntuu ylivoimaiselta.

Työelämä on yhä vaativampaa, ja heikko tai vajavainen ei siellä selviydy. Niin sanotut hanttihommat ovat kadonneet. Kaikkiin töihin vaaditaan koulutusta, kielitaitoa ja tietoteknistä osaamista, joita hankkiakseen on käytävä koulut loppuun ja hankittava ammatti. Koulupudokkaat putoavat kelkasta jo alkumetreilla. Elämme varsin armottomia aikoja.

Tutkijat pohtivat, voisiko viime lama olla osasyllinen nuorten pahoinvointiin. Jos näin on, voimme olla huolissamme, sillä synkät talousnäkyvät saavat odottamaan entistä vaikeampaa tilannetta tässäkin suhteessa.

Toisessa tässä lehdessä käsitellyssä tutkimuksessa on selvinnyt, että vaikea lapsuus voi ennustaa työkyvyttömyyttä. Mielenterveysongelmien syynä ovat sekä lapsuusajan ongelmalliset olosuhteet että perinnölliset tekijät. Kun ne yhdistyvät, tilanne on paha. Miten vanhemmat jaksavat omien ongelmiansa keskellä valaa lapsen ja nuoreen tulevaisuudenuskoa ja tavoitteellisuutta, jos oma elämäntilanne on synkkä eikä mitään valoa näy taivaanrannassa?

Nuoret tarvitsevat apua. Se on meille kaikille aikuisille yhteinen haaste, johon on syytä tarttua.

SEIJA KAUPPINEN

sosiaalivakuutus

**Kelan julkaisema sosiaali-
ja terveysturvan aikakauslehti**

**FPAs tidskrift om social
trygghet och sjukförsäkring**

**A journal focusing on issues of social
and health protection published
by the Social Insurance Institution
of Finland**

Sosiaalivakuutus 6. 2008
46. vuosikerta | 46 årgången | Volume 46

Julkaisija | Utgivare | Publisher
Kansaneläkelaitos
PL 450, 00101 Helsinki
020 634 11
www.kela.fi

Päätoimittaja
Huvudredaktör | Editor in chief
Seija Kauppinen

Toimituksen sihteeri
Redaktionens sekreterare
Editorial assistant
Christel Stenström 020 634 1459

Toimitussihteeri
Redaktionssekreterare | Assistant editor
Minna Latvala

Sosiaalivakuutus verkossa
www.kela.fi/sosiaalivakuutus

Kansi | Omslag | Cover
Mauri Helenius

Taitto | Layout **Jari Mattila**

Paino | Tryck | Printed by
KS Paino Oy
ISSN 0584-1410

Sosiaalivakuutus-
lehden aineisto on
vapaasti lainattavissa
jos lähde mainitaan.
Kirjoituksissa esiintyvät
kannanotot eivät
välttämättä vastaa
Kansaneläkelaitoksen
kantaa.
Sosiaalivakuutus
ilmestyy kuutena
numerona vuodessa.

Tidskriften
Sosiaalivakuutus
får citeras med
angivande av källan.
Tidskriften
utkommer med sex
nummer om året.

Permission is granted
to quote from this journal
with the customary
acknowledgement of
the source.
The Sosiaalivakuutus
comes out six times a year.

Osoitelähde
Kelan osoiterekisteri

Sosiaalivakuutuksen
toimituksen sähköpostiosoite
viestinta@kela.fi

Sähköpostit Kelaan
etunimi.sukunimi@kela.fi

Yksinäinen nuori kaipaa tai ahdistuu

12

Kolumni: Sinne ja takaisin

20

eResepti on käyttöönottoa vaille valmis

30

Yksineläjänaisen luovittava sosiaalisesti

36

6. 2008

1 Pääkirjoitus

4 Kelan palvelukanavat, osa 5: Kirjeitä ympäri Suomenmaan
Asiantuntijana toimistopalvelupäällikkö Heikki Helasti

7 Uutisia: Maahanmuuttajien tiedonsaanti paranee

8 Mielenterveyden häiriöt syrjäyttävät nuoria työstä ja opiskelusta
Kirjoittajat Raimo Raitaniemi ja Kaarlo Maaniemi

12 Yksinäinen nuori kaipaa tai ahdistuu

Asiantuntijana filosofian tohtori Jukka Kangasniemi

16 Vaikea lapsuus voi ennustaa työkyvyttömyyttä

Asiantuntijana tutkija Karoliina Harkonmäki

19 Kela tutkii ja tilastoi

20 Kolumni: Sinne ja takaisin

Kirjoittaja Olli Kangas

22 Vähimmäisvanhempainrahan saajien määrä kasvaa

Kirjoittaja Anita Haataja

24 Työttömyysturvan pitää puskuroida työelämän epävarmuutta

Asiantuntijana puheenjohtaja Tuire Santamäki-Vuori

27 Lukulamppu: Kateus työyhteisössä

28 Onnellisuuspilleri ei ole patenttiratkaisu

Asiantuntijana sosiaalipsykologi Jukka Tontti

30 eResepti on käyttöönottoa vaille valmis

Asiantuntijoina projektipäällikkö Marina Lindgren ja kehittämispäällikkö Erkki Aaltonen

32 Myös välipalan laadulla on väliä

Asiantuntijana erikoistutkija Marja-Leena Ovaskainen

34 Yksityisiä terveyspalveluja käyttävät kaikki väestöryhmät

Kirjoittajat Anita Haataja, Veli-Pekka Juutilainen ja Yrjö Mattila

36 Yksineläjänaisen luovittava sosiaalisesti

Asiantuntijana yhteiskuntatieteiden tohtori Arja Mäkinen

39 Sammandrag

40 Summary

Juttusarjassa esitellään Kelan kuusi palvelukanavaa. Vuorossa on kirje

Piirros Juho Juntunen

Kirjeitä ympäri Suomenmaan

Kela lähetti viime vuonna asiakkailleen lähes 18 miljoonaa kirjettä.

● Päätösten lisäksi Kela lähettää asiakaskirjeitä, jotka voivat sisältää lisäselvityspyyntöjä tai tietoa lainmuutoksista ja indeksikorotuksista. Asiakaskirjeitä saavat myös viranomaiset ja muut yhteistyökumppanit.

Kelan asiakaspostista 95 % tulostetaan ja lähetetään Jyväskylässä sijaitsevasta tietokonekeskuksesta. Keskitetty tulostaminen on paitsi nopeampaa ja tehokkaampaa, myös edullisempää kuin postitus toimistoista.

Kelan lähettämien kirjeiden määrä kasvoi koko 2000-luvun, mutta viime vuonna määrä kääntyi jyrkkään laskuun: Jyväskylältä lähti ympäri Suomea yli neljä miljoonaa kirjettä vähemmän kuin vielä vuonna 2006.

– Kirjeiden määrän laskua selittää vuoden 2007 alussa voimaan tullut suorakorvausjärjestelmään liittyvä lainmuutos. Lääkärikäynneistä voi yhä useammin saada suoraan Kela-korvauksen ilman jälkikäteishakemusta, samaan tapaan kuin apteekkiostoksista. Vuoden 2007 alusta lukien suorakorvatusta lääkärikäynnistä ei enää lähetetä erillistä päätöstä asiakkaalle, selittää toimistopalvelupäällikkö **Heikki Helasti** Kelan palveluosastolta.

Espoo–Seinäjoki–Jyväskylä–Espoo

Kelan kirjeen tie asiakkaan luo voi kulkea esimerkiksi näin: asiakas jättää hakemuksen Kelan toimistoon Espoossa. Siellä hakemus skannataan ja lähetetään ratkaistavaksi Seinäjoen toimistoon. Seinäjoella hakemus ratkaistaan, ja Kelan työntekijä kirjaa päätöksen tietokoneelle. Päätös tulostetaan Jyväskylässä, josta se postitetaan asiakkaalle Espooseen.

– Suorakorvausjärjestelmän laajeneminen ja sähköinen asiointi vähentävät Kelan lähettämien kirjeiden määrää, toimistopalvelupäällikkö Heikki Helasti ennustaa.

Uuseimmissa tapauksissa asiakas saa kirjeen Kelasta alkuperäisen päätöksen jälkeen vain silloin, kun hänen olosuhteissaan on tapahtunut muutos. Esimerkiksi lapsilisästä lähetetään päätös lapsen syntymän jälkeen, ja seuraava päätös postitetaan vasta mahdollisen toisen lapsen syntymän tai muun olosuhteissa tapahtuneen muutoksen jälkeen.

– Työttömyysturva on lähes ainoita etuuksia, joiden saajille Kela lähettää kirjeen säännöllisesti. Kerran kuussa lähetettävä kirjekuori sisältää maksuilmoituksen ja seuraavan kuukauden työttömyysaikaa koskevan TT2-ilmoituslomakkeen, Helasti kertoo.

Tammikuussa lähetetään kaikille edellisvuoden aikana Kelan etuuksia saaneille vuosi-ilmoitus, josta ilmenee edellisen vuoden etuuksien määrä verotusta varten. Vuoden 2008 tammikuussa vuosi-ilmoituksia lähti ympäri Suomea yli 1,6 miljoonaa kappaletta.

Myös Kela saa postia

Posti kulkee myös Kelaan päin. Viime vuonna Kela sai asiakkailtaan 2,5 miljoonaa

kirjettä vastauslähetyksinä. Kelan valmiiksi maksamia kirjekuoria saa Kelan toimistoista ja esimerkiksi lääkäriaseemilta. Vastauslähetyjärjestelmä on ollut käytössä vuodesta 1983 lähtien.

– Asiakkaiden lähettämien vastauslähetyksien määrät ovat hitaasti tippumassa. Vuonna 2006 Kela sai 2,7 miljoonaa vastauslähetyksiä, viime vuonna niitä tuli 2,5 miljoonaa. Tänä vuonna vastauslähetyksien määrä vähenee noin 2,3 miljoonaan, Heikki Helasti arvioi.

Syitä vastauskuorien käytön laskulle Helasti löytää suorakorvausjärjestelmän laajenemisesta sekä sähköisen asioinnin lisääntymisestä. Esimerkiksi työttömistä yhä useampi täyttää kuukausittaisen TT2-ilmoituksen internetissä, jolloin ilmoitusta ei tarvitse postittaa Kelaan.

Toisaalta joissakin tapauksissa sähköinen asiointi edellyttää vastauslähetyksien käyttöä.

– Kun esimerkiksi opintotukihakemuksen tekee sähköisesti, hakemuksensa vaadittavat liitteet pitää vielä toimittaa Kelaan paperilla. Internetin asiointipalvelu antaa hakijalle vastauslähetystunnuksen, jonka voi kirjoittaa kuoreen ja jolla

voi lähettää kirjeen maksutta Kelaan, Helasti kertoo.

Kokonaan sähköisesti?

Sähköisen asioinnin ennustetaan vähentävän Kelan lähettämien kirjeiden määrää. Se vähentää ainakin lisäselvityspyyntöjen määrää, koska sähköinen lomake ei päästä etenemään, ennen kuin hakija on vastannut jokaiseen vaadittavaan kohtaan.

Asiakas voi katsella Kelan lähettämiä kirjeitä ja päätöksiä internetin asiointipalvelussa. Sähköisesti tehdystä hakemuksesta lähtee kuitenkin vielä myös paperipäätös asiakkaalle.

Ehkä seuraava kehitysaskel onkin aidosti paperiton hakuprosessi.

– Sähköisen asiointitilin ideana on, että ihminen saa Kelan päätöksen suoraan kotikoneelleen. Tällaisesta sähköpostitili-tyyppisestä ratkaisusta on Kelasakin alustavasti keskusteltu, Helasti raottaa tulevaa. ■

■ KIRJOITTAJA **KAINO LAAKSONEN**, VASTAAVA KIELENHUOLTAJA, KELAN HALLINTO-OSASTO

Automaatio apuna kirjeiden massatuotannossa

■ Suurin osa Kelan asiakkailleen lähettämistä miljoonista kirjeistä on etuuspäätöksiä. Sekä Kelan että asiakkaan kannalta on tärkeää, että päätökset ovat sisällöltään oikein. Toiseksi päätökset on saatava tehdyksi kohtuullisessa ajassa. Jo näiden vaatimusten vuoksi päätöstekstien teko on Kelassa automatisoitu niin, että etuuspäätöksen tekijä koostaa tekstin valmiista tekstikatkelmista (fraaseista). Perustelut-kohtaan etuusratkaisun tekijä yleensä kirjoittaa myös itse tekstiä, vaikka valmiita tekstiehdotelmia on perustelujenkin esittämiseen.

Valmiista tekstikatkelmista ei useinkaan synny loogisesti etenevää, yhtenäistä tekstiä. Päätösten kirjoittamisessa nykyisin käytettävä tietotekniikka ei sitä paitsi mahdollista läheskään kaikkia tekstinkäsittelyominaisuuksia, joten tekstin muokkaaminen on aikaa vievää. Päätös voi esimerkiksi koostua yhden virkkeen kappaleista, vaikka luettavuuden kannalta loogisempaa olisi yhdistää virkkeitä samaan kappaleeseen. Automatisoinnin vuoksi kirjoittaja ei kaikissa tilanteissa näe asiakkaalle lähtevää tekstikokonaisuutta.

Asiakas olettaa löytävänsä päätöstekstistä niitä yksilöllisiä tietoja, joita hän on esittänyt hakemuksessaan. Kelan kannalta päätöksessä on taas tuotava esille myös yleiset lakiperusteet,

joiden mukaan asia on ratkaistu. Työvälineiden kankeus ja toisaalta ainainen kiire vaikuttavat siihen, ettei yksilöllisiä perusteita ja lakiperusteita läheskään aina saada esitettyä luontevimmalla tavalla. Päätös voi olla ”standarditeksti”, josta asiakas ei tunnista omaa tilannettaan, paitsi että yläreunassa ovat hänen henkilötietonsa.

Asiakkaiden toiveena on, että päätöksessä olisi tekstiä enintään sivun verran. Kelan velvollisuus on kuitenkin selvittää päätöksessä mm. laskelmat etuuden määrästä sekä asiakkaan ilmoitusvelvollisuutta koskevat seikat. Niinpä kolmen tai neljän sivun mittainen päätösteksti on varsin tavallinen.

Kelan tavoitteena on saada etuuspäätösten kirjoittamista tukeva uusi tekniikka riittävän taipuisaksi. Mm. oikeellisuuden vuoksi emme vatedeskään selviä massatuotannosta ilman tietotekniikkaa. Huolehdimme myös siitä, että sekä fraasien kirjoittajat että niiden käyttäjät saavat koulutusta tekstien muokkaukseen.

Olivatpa välineet ja kirjoittajan taidot kuinka hyviä tahansa, selkeiden päätöstekstien kirjoittamiseen tarvitaan riittävästi aikaa. ●

Maahanmuuttajien tiedonsaanti paranee

■ Maahanmuuttajille suunnattu Infopankki-verkkopalvelu saa vuoden 2009 alussa laajemman ja vakaamman rahoituspohjan. Siitä vastaa jatkossa 14 kunta- ja valtio-sektorin toimijaa. Projektin rahoitus kolminkertaistuu nykyisestä.

Infopankin kehittämiseksi vastataan monikielisten verkkopalveluiden kasvavaan kysyntään. Maahanmuuttajien määrän huomattava kasvu lisää tuntuvasti kotouttamista tukevan tiedon tarvetta.

Uusina rahoittajina Infopankissa ovat mukana valtio-sektorin toimijoista työ- ja elinkeinoministeriö ja Kela sekä kuntasektorista Espoo, Vantaa ja Kauniainen. Jo mukana olleet sisäasiainminis-

teriö ja opetusministeriö sekä Helsinki, Turku, Tampere, Kuopio, Kajaani ja Rovaniemi jatkavat osallistumista laajen- netuin rahoitusosuuksin.

Valtionvarainministeriöltä Infopankki hakee valtionavus- tuksia palvelun kehittämisen rahoittamiseksi.

Infopankki.fi -verkkopal- velu tiedottaa suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen palve- luista 15 kielellä. Monikielise- nä tiedonlähteenä Infopankki tukee tehokkaasti maahan- muuttajien kotoutumista ja viranomaisten asiakastyötä maahanmuuttajien kanssa. Viime vuonna Euroopan Ko- mission laatuleiman saaneella verkkopalvelulla on kuukau- sittain noin 50 000 käyttäjää. Määrä on huomattava, sillä

Suomen asukkaista ulkoma- laistaustaisia on tällä hetkellä 130 000.

Lisää sosiaali- turvatietoa

– Sosiaaliturvaan ja tervey- teen liittyvät erilaiset palve- lut, tuet ja korvaukset ovat monimutkainen kokonaisuus, jota sukupolvien ajan Suo- messa asuneenkin on vaikea ymmärtää, saati erilaisesta kulttuurista saapuvan muutta- jan. Kelan tavoitteena onkin saada Infopankkiin merkit- tävästi lisää tietoa siitä, mitä oikeuksia maahanmuuttajilla on Kelan etuuksiin ja miten niitä haetaan, hallinto-osas- ton osastopäällikkö **Juhani Rantamäki** Kelasta toteaa.

Infopankin kehittämisen lisäksi Kelassa on meneillään omien verkkopalveluiden uudistaminen. Laajat verkko- sivustot palvelevat kolmella kielellä, suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Infopankin kie- livalikoima on huomattavasti suurempi, peräti 15 kieltä.

Maahanmuuttajien palve- lemiseksi Kela avasi marras- kuun alussa yhdessä Verohal- linnon kanssa uuden palvelu- pisteen Helsingin Kampissa. Tämä In To -piste helpottaa työn tai opiskelun takia Suo- meen pääkaupunkiseudulle tulevien maahanmuuttajien alkutaivalta. Siellä palveillaan viidellä eri kielellä sosiaalitur- vaan ja verotukseen liittyvissä kysymyksissä sekä opaste- taan uusia maahanmuuttajia hakemaan myös muitten kuin Kelan ja verottajan palveluita. In To -palvelupisteen verkko- sivut on sijoitettu Infopankin yhteyteen osoitteeseen www.intofinland.fi.

HILKKA NAKARI

INFOPANKKI

<p>Suomi » Infopankin sivuilta on tärkeää perustietoa maahanmuuttajille yhteiskunnan toiminnasta ja mahdollisuuksista Suomessa.</p>	<p>Svenska » På Infopankens webbsidor finns det viktig information för invandrare om verksamheten och möjligheterna i det finländska samhället.</p>	<p>English » The pages of Info Bank contain important basic information for immigrants on the functioning of society and opportunities in Finland.</p>
<p>Eesti keel » Infopanga lehekülgedel on esitatud tähtsaim põhinfo Soome elama asjadele sinise riigikassa toiminguteist ja Soomes avanemiste võimalustest.</p>	<p>Français » Les pages de Infopankki contiennent des informations générales importantes destinées aux immigrés sur le fonctionnement de la société et les possibilités de vie en Finlande.</p>	<p>Русский » На сайте Infopankki собраны важные для иммигрантов основные информация о функционировании в Финляндии, а также, как реализовать свои возможности в Финляндии.</p>
<p>Soomaali » Bangiga wararka boggaaga waxaa ku qoran macluumaad aasaasi ah oo muhiim u ah dadka waddanka u soo guurnay, macluumaadku wuxuu ku saabsan yahay faa'ika ay bulshada u shaqayso iyada hadda Finland ka jira.</p>	<p>Srpskohrvatski » Na stranici Infopankki nalaze se važne osnovne informacije za doseljenike o radu društva i mogućnostima u Finskoj.</p>	<p>Türkçe » Bülg Bankası'nın sayfasında gömeriler için Finlandiya toplumuun is,leyni ve Finlandiya'da sunulan olanaklar hakkında önemli bilgiler bulacaksınız.</p>
<p>Español » Las páginas del Infopankki contienen información básica importante para los inmigrantes sobre la sociedad finlandesa y los servicios y las oportunidades que proporciona.</p>	<p>Shqip » Në faqet e Infopankit ka ngjohur të përgjithshme mbi funksionimin e shoqërisë dhe mbi mundësitë në Finlandë.</p>	<p>بالعربية مرحباً بكم في هذه المعلومات توجد على صفحاتنا المعلومات أهمها مهمة للمهاجرين عن المجتمع القطري 7 من النشاطات والقوانين والتطبيقات المتعلقة بالحياة اليومية</p>
<p>فارسي در صفحات اینترنتی بانک اطلاعاتی اطلاعات پایه ای مهمی برای مهاجرین در مورد عملکرد و امکانات جامعه در قلمرو موجود می باشد.</p>	<p>中文 芬兰移民的重要的有7社7行7信7的网7收集了7移民重要的有7芬7社77行和和各种机7的基本信息。</p>	<p>کوردی له کۆرکێ ئێکسێ پێکێ زانیاریی زانیاری سێ ئێکسێ یێ کۆرکێ ئێکسێ ئێکسێ ئێکسێ ئێکسێ ئێکسێ ئێکسێ و دێ ئێکسێ ئێکسێ ئێکسێ ئێکسێ ئێکسێ ئێکسێ ئێکسێ ئێکسێ</p>

© Infopankki 2008. www.infopankki.fi | HELSINKIIN KÄYPIÄT www.hki.fi | 338 www.kela.fi | Tiedustelut

Mielenterveyden häiriöt syrjäyttävät nuoria työelämästä

■ Suurin osa nuorista voi psyykkisesti hyvin ja selviytyy tasapainoisesti opiskelussa sekä työelämässä. Osalla on kuitenkin pitkään jatkuvia psyykkisiä oireita ja mielen-terveyden sekä käyttäytymi-
sen häiriöitä.

Aikaisemmin julkaisem-
iemme tutkimusten perus-
teella tiedämme myös, että
koko kuluva vuosituhannen
ajan mielen-terveyden häiriöt
ja erityisesti masennus ovat
aiheuttaneet lisääntyvässä
määrin väestömmä sekä

lyhyt- että pitkäkestoista työ-
kyvyttömyyttä. Sitä vastoin
emme tunne nuoren väes-
tömmä mielen-terveyden häi-
riöiden aiheuttamaa haittaa
opiskelu- ja työkyvyllä. Onko
siinä tapahtunut mitään muu-
toksia? Tiedot näiltä osin ovat
puutteellisia ja hajanaisia.

Tutkimuksessamme py-
rimme selvittämään nuorten
mielen-terveyden ja käyttäy-
tymisen häiriöiden, lähinnä
masennuksen, aiheuttamaa
lyhyt- ja pitkäkestoista
opiskelu- ja työkyvyttömyyttä

Kelan sairauspäivärahatilasto-
jen sekä Eläketurvakeskuksen
ja Kelan yhdessä tuottamien
eläketilastojen avulla. Tutki-
muksessamme nuori-käsite
kattaa 16–29-vuotiaat nuoret
ja nuoret aikuiset.

Nuorten masennusluvut huolestuttavia

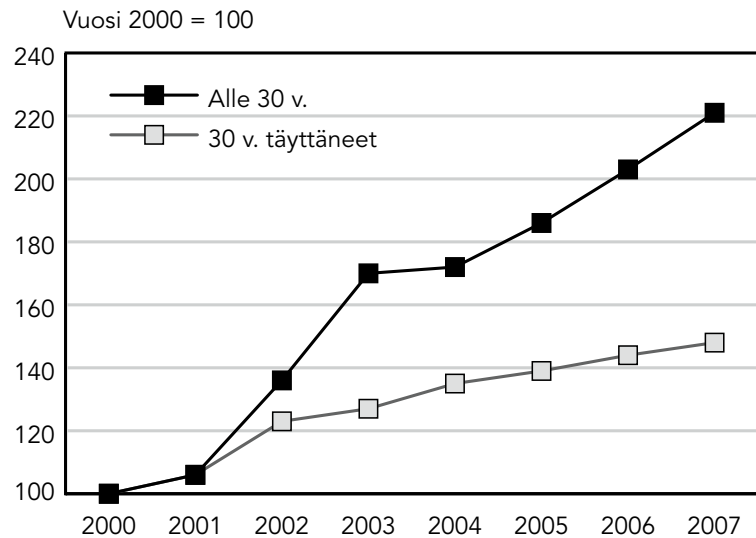
Oikeus Kelan maksamaan
sairauspäivärahaan alkaa, kun
sairaus on kestänyt sairastu-
mispäivän lisäksi yhdeksän
arkipäivää. Vuodesta 2005 al-

kaen päivärahaa on maksettu
16–67-vuotiaille ja tätä ennen
16–64-vuotiaille.

Vuonna 2007 sairauspäi-
vähakausia alkoi yhteensä
365 500. Näistä mielen-
terveyden ja käyttäytymisen
häiriöiden vuoksi alkaneita
kausia oli 63 300 eli 17,3 %
(12,6 % vuonna 2000). Alle
30-vuotiailla mielen-terveyden
häiriöiden aiheuttamien päi-
vähakausien lukumäärä on
kasvanut selvästi nopeammin
kuin 30 vuotta täyttäneillä
(kuvio 1). Nuorten osuus kai-

Kuvio 1. Mielenterveyden häiriöiden vuoksi alkaneiden sairauspäiväraha-kausien muutokset ikäryhmittäin 2000–2007

kista mielenterveyden häiriöiden vuoksi alkaneista sairauspäiväraha-kausista on kasvanut: vuonna 2000 se oli 11,9 % ja vuonna 2007 jo 16,9 %.

Mielialahäiriöihin kuuluva masennus (F32-F33) on yleisin syy mielenterveyden häiriöiden vuoksi alkaneissa päiväraha-kausissa. Masennus on sairaus, joka kehittyy usein hitaasti ja huomauttamatta. Usein se tunnustetaan vasta, kun ihminen on menettämässä tai jo menettänyt opiskelu- ja työkykynsä. Masennuksen vuoksi alkoi vuonna 2007 yhteensä 32 151 päiväraha-kautta. Tästä syystä alkaneita sairauspäiväraha-kausia oli 38,9 % enemmän kuin vuonna 2000.

Nuorilla masennuksen takia alkaneita sairauspäiväraha-kausia oli 5 269 (miehillä 1 718, naisilla 3 551). Nuorilla kasvuprosentit vuodesta 2000 olivat huolestuttavan suuria: miehillä 91,7 % ja naisilla 159,4 % (kuvio 2).

Sama ilmiö näkyy myös sairauspäiväraha-päivien kokonaismäärässä. Vuonna 2007 korvattiin yhteensä 16,8 miljoonaa sairauspäiväraha-päivää. Näistä mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi korvattuja päiviä oli 4,2 miljoonaa eli 25,1 %. Vastaava osuus vuonna 2000 oli 22,2 %.

Nuorten, alle 30-vuotiaiden, mielenterveyden häiriöiden aiheuttamien sairauspäivien lukumäärä on kasvanut selvästi nopeammin kuin 30 vuotta täyttäneiden. Nuorten osuus kaikista mielenterveyden häiriöiden vuoksi alkaneista sairauspäivistä oli 18,7 % vuonna 2007 (14,9 % vuonna 2000).

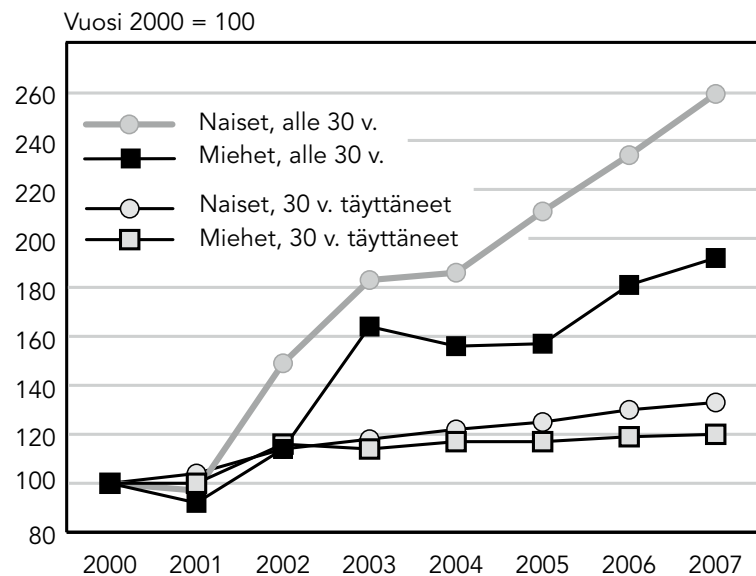
Masennuksen (F32-F33) vuoksi korvattiin vuonna 2007 yhteensä 2,5 miljoonaa sairauspäivää. Kasvuprosentti vuodesta 2000 oli 59,4. Nuorille korvattuja sairauspäiviä oli 385 264, miehille 134 690 ja naisille 250 574. Nuorilla kasvuprosentit vuodesta 2000 olivat huolestuttavan suuria, miehillä 131,5 ja naisilla 170,2.

1900 nuorta eläkkeelle mielenterveyshäiriön takia

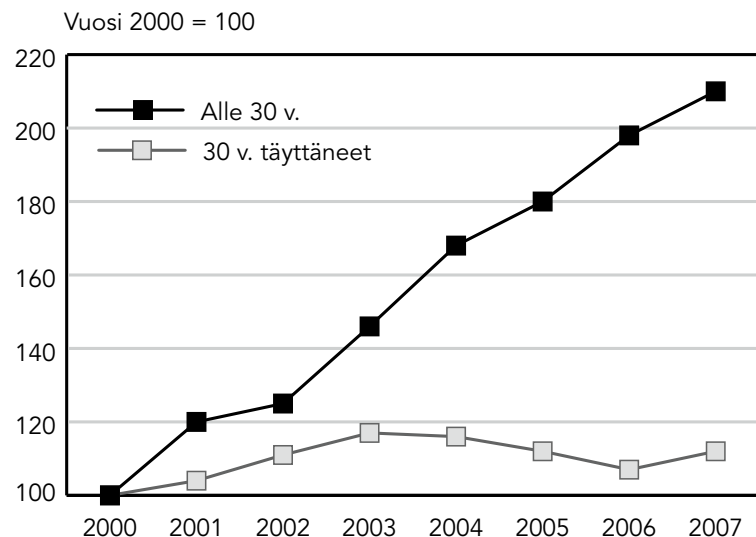
Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyi vuonna 2007 yhteensä 27 343 Suomessa asuvaa henkilöä. Heistä 33,6 % siirtyi työkyvyttömyyseläkkeelle mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden johdosta (31,9 % vuonna 2000).

Vuonna 2007 kaikista mielenterveyden häiriöiden vuoksi eläkkeelle siirtyneistä alle 30-vuotiaita oli 1 913 eli 20,9 % (12,4 % vuonna 2000). Alle

Kuvio 2. Masennuksen vuoksi alkaneiden sairauspäiväraha-kausien muutokset ikäryhmän ja sukupuolen mukaan 2000–2007

Kuvio 3. Mielenterveyden häiriöiden vuoksi Suomessa työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet ikäryhmittäin 2000–2007

Nuorten masennus ja työkyvyttömyys eivät johdu yhdestä yksittäisestä syystä.

Herkästi haavoittuvia nuoria tukeva sosiaalinen turvaverkko on rapautunut.

30-vuotiaiden lukumäärä on yli kaksinkertaistunut vuodesta 2000 (kuvio 3).

Vuonna 2007 työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden sairaudet kuuluivat yleisimmän, kuten sairauspäivärahoissakin, mielialahäiriöiden ryhmään (F30-F39). Kolmella viidestä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneestä oli syynä mielialahäiriö. Mielialahäiriöihin kuuluva masennus (F32-F33) oli selkeästi suurin ryhmä, johon kuuluvien sairauksien vuoksi 424 nuorta aikuista, 145 miestä ja 279 naista siirtyi eläkkeelle. Masennuksen vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden nuorten miesten määrä kasvoi 66,7 % ja nuorten naisten 181,8 % vuodesta 2000.

Vertailun vuoksi mainittakoon, että yli 30-vuotiaita siirtyi mielenterveyden häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle 7 259 henkilöä ja kasvu oli 11,7 % vuodesta 2000.

Myös kustannukset kasvavat yhä

Vuonna 2007 mielenterveyden häiriöiden vuoksi maksettiin työkyvyttömyyseläkkeinä (kansaneläke ja työeläke) 1 308 milj. euroa ja Kelan sairauspäivärahoina 173 milj. euroa. Samana vuonna Kelan korvaukset psyken lääkkeistä olivat 137 milj. euroa.

Vaikka laitoshoidoa, kuntoutusta tai muuta mielenterveyden häiriöihin annettua hoitoa ei ole laskettukaan mukaan, niin jo edellä mainituista kertyi yhteensä 1,6

miljardin euron menot viime vuonna. Reaalikasvu vuodesta 2000 oli 23 %.

Suhteellisesti voimakaimmin vuodesta 2000 kasvoivat lääkkeitä maksetut korvaukset, joissa reaalikasvu oli 71 %. Päivärahakorvauksissa reaalikasvua oli 59 % ja maksetuissa työkyvyttömyyseläkkeissä 16 %.

Toisaalta rahalla ei voida mitata sitä, kuinka paljon ahdistusta ja surua nämä sairaudet aiheuttavat mielenterveyspotilaille, heidän omaisilleen ja muille kansaisihmisille.

Yhteiskunnan muuttuessa nuorten haavoittuvuus korostuu

Nuorten ja nuorten aikuisten masennuksen aiheuttama sairauspäivien lisääntyminen ja työkyvyttömyyden kasvu on erityisen huolestuttavaa. Käsitksemme mukaan kasvun syyt eivät johdu mistään yksittäisestä syystä vaan herkästi haavoittuvia nuoria tukevan sosiaalisen turvaverkoston rapautumisesta. Tämä koskee perheen, koulun ja opiskelun, työn ja terveydenhuollon muodostamaa kokonaisuutta.

Onko mahdollista, että 1980–1990-lukujen taitteessa ilmennyt taloudellinen lama aiheutti osalle perheistä turvattomuutta ja kriisejä, jotka heijastuivat kasvamassa olevien lasten ja nuorten kehitysedellytysten heikkenemiseen? Koulujen mahdollisuudet turvata heikoimmassa asemassa olevien lasten kehitystä ovat saatta-

neet myös heikentyä, jolloin koulupudokkaiden määrä on lisääntynyt. Opiskelijoilta vaaditaan yhä monipuolisempaa kyvykkyyttä niin, että haavoittuvien nuorten kapasiteetti ei ole enää riittänyt opiskelussa selviytymiseen, mikä on johtanut vieraantumiseen opiskelumaailmasta.

Työn muuttuminen informaatioteknologiaa yhä enemmän käyttäväksi vaatii työntekijöiltä aikaisempaa enemmän kognitiivista ja sosiaalista kyvykkyyttä. Lisäksi työelämä ja tehtävät muuttuvat nopeasti, mikä puolestaan edellyttää uuden oppimista ja muutoskyvykkyyttä. Samalla työelämän sisäiset joustot ovat saattaneet vähentyä ja näin haavoittuvat nuoret ovat jääneet työelämän ulkopuolelle ja syrjäytyneet. On myös mahdollista, että koulu- ja opiskelija- sekä työterveys- huolto eivät ole pystyneet tavoittamaan ja löytämään psyykkisesti oireilevia nuoria ja ohjaamaan heitä tarpeen mukaiseen hoitoon ja sitä tukevaan kuntoutukseen.

Jo aikaisemmin onkin kiinnitetty huomiota siihen, että terveydenhuollon prosessi – tunnista, arvioi ja ohjaa hoitoon ja kuntoutukseen, seuraa paranemisen ja kuntoutumisen etenemistä – ei toimi, vaan katkoksia ja viiveitä syntyy. Lisäksi psyykkisesti pahoinvoivilla nuorilla on usein vaikeuksia tunnistaa oireensa psyykkisiksi, mikä on osaltaan vaikeuttanut heidän varhaista tavoittamistaan.

Nuorten työkyvyttömyyden lisääntymisen rinnalla

väestömme keski-ikä kohoaa ja elatussuhteessa olevien määrä kasvaa. Ennusteet kertovat, että ensi vuosikymmenelle siirryttäessä työkykyisen työvoiman tarve kasvaa merkittävästi. Tähän työvoimapolitiittiseen tarpeeseen ei pystytä vastaamaan, jos ei ylläpidetä ja kehitetä nuorten opiskelu- ja työkykyä.

Mitä aikaisemmin häiriöistä kärsivät nuoret ja nuoret aikuiset tavoitetaan terveydenhuollon eri sektoreilla ja saadaan hoidon sekä sitä tukevan kuntoutuksen piiriin, sitä vähemmän haittoja häiriöt aiheuttavat ja sitä kauemmin nuoret pysyvät työkykyisinä.

Terveydenhuollon aktivoiminen ei ole kuitenkaan riittävä keino nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Huomio tulee kiinnittää perheiden turvallisuuden, koulujen ja opiskeluympäristön sujuvuuden sekä työelämän joustojen kehittämiseen. Nuorten mielenterveyteen ja sen tukemiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota, jotta he voisivat nykyistä paremmin siirtyä tasapainoiseen ja työmotivoituneeseen aikuisuuteen. ●

Lääkärikeskukset tuottavat eniten työterveyspalveluja

Suurin työterveyspalvelujen tuottaja Suomessa ovat lääkärikeskukset, joiden palvelun piirissä vuonna 2006 oli 566 000 henkilöä eli joka kolmas työntekijä.

Terveyskeskukset olivat lähes samansuuruinen palveluntuottaja kuin lääkärikeskukset. Ne tarjosivat pääasialliset työterveyspalvelut puolelle miljoonalle työntekijälle. Työnantajien omilta tai niiden yhdessä muiden työnantajien kanssa omistamilta työterveysasemilta palvelut sai 422 000 henkilöä.

Työterveyshuoltopalvelut saadaan Kelan korvaustietojen mukaan yhä useammin lääkärikeskuksista. Vuodesta 2004 vuoteen 2006 kasvoi lääkärikeskuksista pääasialliset työterveyspalvelut saaneiden määrä 16 %. Terveyskeskuksista palvelut saaneiden määrä kasvoi 2 %, kun taas työnantajien omilta/yhteisiltä työterveysasemilta saaneiden määrä väheni 5,7 %. ●

Liikunnan vaikutusta dementiapotilaiden elämänlaatuun tutkitaan

Vanhustyön keskusliitossa on käynnistynyt uusi tutkimus- ja kehittämishanke, jossa selvitetään liikunnallisen kuntoutuksen vaikutusta dementiapotilaiden toimintakykyyn ja elämänlaatuun. Nelivuotisen tutkimuksen päärahoittaja on Kela.

Mukaan tutkimukseen on valittu pääkaupunkiseudulta reilut kaksisataa yli 65-vuotiaasta pariskuntaa, joiden pariskuntien toinen osapuoli sairastaa dementiaa aiheuttavaa Alzheimerin tautia. Tutkimus kestää vuoteen 2011. Kansainväliset tutkimukset muistihäiriöisten ikäihmisten kuntoutuksesta ovat olleet rohkaisevia

– Liikunnan on todettu parantavan dementoituneiden liikuntakykyä ja lieventää käyttöoireita. Liikunnalla saattaa olla myönteistä vaikutusta myös muistitoimintoihin. Jo muutaman kuukauden pitkäaikaisen laitoshoidon lykkääntyminen saattaa tuoda yksilön kohdalla tuhansien eurojen säästöjä hoitokuluihin, sanoo professori **Kaisu Pitkälä**. ●

Kuva Antero Aaltonen

Asumistuen noustessa myös vuokra nousee

Asumistukea saava maksaa yleisesti naapuriaan korkeampaa vuokraa vapailla markkinoilla. Tutkimusprofessori **Aki Kangasharjun** tekemä tutkimus on julkaistu Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen VAT:n keskustelualoitteessa "Housing allowance and the rent of low-income households".

Asumistuen tukijärjestelmän uudistuksessa vuonna 2002 nostettiin kotitalouksien saamaa tukea. Jokainen uudistuksen mukanaan tuoma lisä euro tukea nosti tuensaajan vuokraa 60–70 senttiä verrattuna kotitalouksiin, jotka eivät saaneet tukea ja niihin joiden tuki nousi vähemmän. Suurin osa tuen lisäyksestä päätyi vuokranantajalle eikä jäänyt tuensaajalle

– Korkeampaa vuokraa on mahdollista periä, koska vuokranantajat tietävät usein, ketkä vuokralaisista saavat tukea. Viime vuosien tiukat vuokramarkkinat ovat pitäneet huolta siitä, että tuensaajalla ei ole ollut mahdollisuutta vaihtaa sellaiseen vuokra-asuntoon, jossa tällaista riskilisää ei peritä, toteaa tutkimusprofessori Aki Kangasharju.

Asumistuki maksetaan suoraan vuokranantajalle yli puolella kaikista tuensaajista. Kuntien aravavuokra-asunnoissa ei ole vuokran hintaeroa tuensaajien ja muiden välillä. ●

Yksinäinen nuori kaipaa tai ahdistuu

● Emotionaalisesti yksinäiset on nuorten yksinäisten suurin ryhmä, noin 40 %. Sosiaalisesti yksinäisiä on lähes 30 %. Eksistentiaalisesti yksinäisiä eli minuutensa pohdiskelijoita on noin 10%, samoin normatiivisesti eli vähemmistöön kuulumisen vuoksi yksinäisiä. Fyysisesti yksinäisiä eli kosketusta kaipaavia on 5 %.

Nuorten yksinäisten kirjavaa joukkoa yhdistää se, että he eivät halua olla yksin. Vain 6 % tutkituista piti yksinäisyyttä pääosin myönteisenä. He näkivät yksinäisyyden mahdollisuutena hoitaa rauhaa vaativia tehtäviä.

Nuorten yksinäisyyttä on tutkinut Jukka Kangasniemi, joka väitteli loka-kuussa filosofian tohtoriksi Jyväskylän yliopistossa, oppiaineena nykykulttuuri.

Kun Kangasniemi haki kiinnostavaa sosiologian pro gradu -aihetta, hän löysi yksinäisyyden tarkkailemalla ympäristöään. Hän valmistui valtiotieteen maisteriksi Turun yliopistosta 1994.

Kangasniemi jatkoi puhtaasta mielenkiinnosta yksinäisyytutkimusten seurantaan ja paneutui Yleisradion tekstitelevisiion nuortenpalstan tarinoihin. Hän päätyi väitöskirjan tekijäksi, kun tapasi yksinäisyytutkijoita Jyväskylän yliopistosta.

– Nuorten omat kirjoitukset kiinnostivat etenkin siksi, että niissä nuoret saivat mahdollisimman vapaasti kertoa yksinäisyydestään, ilman tutkijan väliintuloa. Tämä on olennaista, kun kohteena on yksinäisyyden kaltainen intiimi aihe, Kangasniemi perustelee.

Hän valikoi aineistokseen 716 kirjoitusta vuosilta 1994–2004. Televisio oli määritellyt palstan kohderyhmäksi 15–30-vuotiaat. Nimimerkkien perusteella tytöt ja naiset kirjoittivat ahkerammin, mutta myös poikia ja nuoria miehiä oli runsaasti.

Yksinäisyys on kokemus

Nuoren kasvu ja kehitys sisältää yksinäisyyttä. Jukka Kangasniemen mukaan yksinäisyys on useimmiten pitkäaikaista, mutta se voi olla myös lyhytaikaista, tilanteista riippuvaa.

Emotionaalinen yksinäisyys näkyy nuorissa kaipuuna ja sosiaalinen yksinäisyys ahdistuksena. Näin päättelee Jukka Kangasniemi, jonka tuore väitöskirja käsittelee nuorten yksinäisyyttä.

Jukka Kangasniemi on pätkätyöläisten sukupolvea. Hän on toiminut Åbo Akademiassa, Jyväskylän ja Turun yliopistossa sekä yritysmaailmassa lyhyitä jaksoja.

Arkikielessä yksinäisyydestä puhutaan usein tunteena, mutta Kangasniemi analysoi kokemuta tarkemmin. Tutkija yritti ottaa huomioon kaikki yksinäisyyden ulottuvuudet, joita kirjoituksista voi löytää. Tunneilmaisuja kertyikin noin 70 kappaletta, esimerkiksi ahdistuneisuus, tuskaisuus, tyhjyyden tunne, pelko ja kaipaus.

Yksinäisyyden kokemuksista Kangasniemi teki taulukon, johon koodasi havainnot. Näin tutkija pyrki hallitsemaan moninaisuutta.

– Havainnoista huolimatta en voi sanoa syy-seuraussuhteesta mitään. Onko masentunut siksi, että on yksinäinen? Vai onko yksinäinen siksi, että on masentunut?

Kangasniemen tutkimissa kirjoituk-

sisissa pilkahti selvä selviytymiskeino: Jos yksinäinen löytää edes yhden luotettavan ystävän tai jos hän voi puhua äidin tai isän kanssa kaikista asioista, hän pärjää.

Ulkoisten ja sisäisten syiden tasapeli

Jukka Kangasniemi tulkitsee yksinäisyyden laajasti. Hän sisällytti aineistoonsa niin kertomukset ulkopuolisuudesta, minuuden pohdiskelusta kuin nuorten asemasta.

– Yksinäisyys oli yksi suosituimmista kirjoitusaiheista. Syrjäytyneimmät tuskin kirjoittavat, mutta varmasti kirjoitukset valottavat nuorten ajatusmaailmaa, Kangasniemi pohtii.

Yksinäisyys selittyi jokseenkin puo-

liksi ulkoisilla, puoliksi sisäisillä syillä. Ulkoisista syistä yleisimpiä olivat parisuhteen katkeaminen ja koulukiusatus joutuminen. Sisäiset syyt Kangasniemi luokitteli persoonallisuuspiirteiksi, asenteiksi, motivaatioksi ja käyttäytymiseksi.

Pääosa yksinäisyyden tutkijoista pitääkin ilmiötä moniulotteisena. Kirjoituksissa nuoret surivat sekä kumppanin puutetta ja huonoja välejä vanhempiin että tulevaisuuden harmautta ja yleistä näköalattomuutta.

– Yksinäisyys näyttää moniulotteisena, mutta yksinäisyydestä tarkastellen lähes joka toisessa kirjoituksessa kerrottiin vain yhdestä ulottuvuudesta, Kangasniemi yllättyi.

Koulukiusaus varjostaa loppuelämää

– Pisimpään yksin olleet olivat koulukiusattuina. Koulukiusattu tai sellaiseksi itsensä tunteva menettää luottamuksen muihin. Aina tuntee itsensä muita huonommaksi ja epäilee kaikkien huijaavan, Jukka Kangasniemi konkretisoi.

Hänen mukaansa koulukiusatuksi tuleminen vaikuttaa koko myöhempään elämään. Kiusaamisesta johtuva luottamuksen puute vaikeuttaa kestävien ihmissuhteiden solmimista ja jyrkentää yksinäisyyttä.

Kangasniemi katsoo koulumurhaajien olleen koulukiusattuina ja yksinäisiä. Silti hän varoittaa, että yksinäisyydestä tai yksinäisestä ei pidä tehdä mörköä. Pitkittyvä yksinäisyys voi kuitenkin johtaa jopa itsemurhayrityksiin ja syömishäiriöihin. Yksinäiset nuoret kertoivat näistäkin asioista.

Persoonallisuuden piirteistä Kangasniemi havaitsi masentuneisuuden yleisimmäksi. Myös huono itsetunto ja ujous olivat kirjoittajien tavallisia ominaisuuksia. Nämä kaikki taustoittavat ihmissuhdeongelmia.

Kumppanin löytäminen on nuorten asennoitumisessa ja motivoitumisessa ykkösasia. Nuori pohtii, olenko passiivinen vai yritänkö jotakin. Tyypillisesti yksinäinen nuori käyttäytyi vetäytyvästi.

Yllättävän vähän nuoret kertoivat rahasta tai sen puutteesta.

Kangasniemen mukaan yksinäisiä nuoria selvästi helpotti omasta yksinäisyydestä kirjoittaminen. Yleensäkin vertaistuki on tärkeää. Myös liikunta, musiikin kuuntelu ja muut harrastukset auttavat sietämään yksinäisyyttä. ■

Kelan asiakaspalveluun Ruotsissa muutoksia

Kelan asiakaspalvelu Ruotsissa hoidetaan jatkossa kokonaan Helsingissä toimivasta Ulkomaan yksiköstä. Kelan asiakaspalvelu Suomen Tukholman suurlähetystössä lakkaa nyky muodossaan joulukuussa.

Kelan asiakaspalvelu Ruotsissa on perustunut pitkälti puhelintalouteen. Puheluita on tullut noin 3000 vuodessa. Käyntiasiakkaita oli viime vuonna noin 20. Asiakaspalvelu suurlähetystössä lakkaa pitkäaikaisen vakuutuslaitoksen jäätyä eläkkeelle. Tämän jälkeen Suomen Tukholman suurlähetystössä ei enää ole Kelan työntekijää.

Jatkossa Kelan Ulkomaan yksikkö palvelee asiakkaita puhelimitse, kirjeitse ja sähköpostitse. Kelan ulkomaan yksiköllä on kaksi palvelunumeroa: +358 20 634 2550 Eläkeasiat ja +358 20 634 2650 Vakuuttaminen ja etuudet. Tämän lisäksi asiakkaita palvelee yleisluontoisissa kysymyksissä sähköpostiosoite inter.helsinki@kela.fi.

Ulkomaan yksikön yhteystiedot löytyvät internetistä osoitteesta www.kela.fi > Yhteystiedot ●

Taksimatkojen korvaustiedot siirtyvät sähköisesti

Suomen Taksiliitto ry ja Kelan terveys- ja toimeentuloturvaosasto kehittävät taksimatkojen sähköistä tiedonsiirtoa. Hankkeen tavoitteena on selvittää atk-suorakorvausmenettelyn edellytykset ja suunnitella taksimatkojen suorakorvausmenettelyn periaatteet

Hankkeen pilottina toimii Keski-Suomen alue, jossa suunnittelu aloitetaan tämän vuoden puolella. Menettely on tarkoitus saada valtakunnalliseksi vuoden 2011 alusta lähtien.

Atk-suorakorvausmenettelyssä taksimatkojen tilaukset keskitetään jatkossa jokaisen sairaanhoitopiirin alueella pääsääntöisesti yhteen taksikeskukseen. Taksikeskus välittää ne matkat, jotka Kela korvaa, sopimukseen sitoutuneille takseille. Myös Taksiliiton ulkopuolinen jäsen voi liittyä menettelyyn.

Hankkeesta vastaa johtoryhmä, jossa on edustus Taksiliitosta ja Kelasta. Hankkeeseen on palkattu käytännön yhteiseksi projektipäälliköksi Ramboll Finland Oy:stä Jouni Mutanen. ●

Kelan kuntoutuksen linjaukset yksiin kansiin

Kela on julkaissut kuntoutuksen kehittämisohjelman, joka koostuu yksiin kansiin Kelan kuntoutuksen lähivuosien tärkeimmät linjaukset ja toimenpiteet.

Kehittämisohjelman keskeiset tavoitteet on kiteytetty seuraavasti:

1. Varmistamme asiakkaan yksilöllisen kuntoutusprosessin toimivuuden ja tuloksellisuuden.
2. Terävöitämme Kelan roolia valtakunnallisena kuntoutuksen toimijana ja kehittäjänä
3. Parannamme hankintamenettelyn joustavuutta, tehokkuutta ja asiakaslähtöisyyttä.
4. Kehitämme toimivan raportointijärjestelmän kuntoutuksen tuloksellisuuden osoittamiseksi ja kehittämisen tueksi.

Ohjelman laati Kelan terveys- ja toimeentuloturvaosaston kuntoutusryhmä. Ohjelmaan voi tutustua myös Kelan internetisivuilla www.kela.fi tai sen voi tilata osoitteesta lomakevarasto@kela.fi. ●

Ylimääräinen rintamalisä noin 2 600 veteraanille

Kela on poiminut tietokannoistaan ne veteraanit, joilla saattaa olla oikeus ylimääräiseen rintamalisään kansaneläkkeeseen 1.1.2008 tehdyn tasokorotuksen ja lainmuutoksen vuoksi. Noin 2 600 veteraania tulee saamaan ylimääräistä rintamalisää 5–10 euroa kuukaudessa.

Poimintalistojen perusteella Kelan toimistot tutkivat kansaneläkettä saavan veteraanin oikeuden ylimääräiseen rintamalisään ja antavat siitä päätöksen ilman hakemusta.

Suurin osa 2 600 veteraanista saa pienimmän ylimääräisen rintamalisän, joka on 5,59 euroa kuukaudessa. Se myönnetään kuitenkin takautuen 1.1.2008 alusta alkaen ja se on veroton. Ensi vuonna pienin ylimääräinen rintamalisä nousee 5,85 euroon kuukaudessa. ●

Vaikea lapsuus voi ennustaa työkyvyttömyyttä

Lapsuuden vaikeat olosuhteet ennakoivat riskiä jäädä aikuisiässä masennuksen vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle. Muiden mielenterveydenhäiriöiden aiheuttamassa työkyvyttömyysriskissä myös perinnöllisillä alttiustekijöillä on merkitystä.

● Perinnölliset ominaisuudet vaikuttavat riskiin päätyä työkyvyttömyyseläkkeelle. Tutkija **Karoliina Harkonmäki** Kuntien eläkevakuutuksesta pitää havaintoa merkittävänä, mutta haluaa kuitenkin korostaa perinnöllisten ja ympäristötekijöiden yhteisvaikutusta.

– Ympäristötekijät muovaavat perinnöllisten ominaisuuksiemme toteutumista olennaisella tavalla. Ne vaikuttavat siihen, kuinka perinnöllinen alttius työkyvyttömyyteen ilmenee vai ilmeneekö se ollenkaan. Pelkästä geeniperimästä ei siis voi ennustaa, tulemmeko työkyvyttömyksi, niin houkuttelevaa kuin se olisi, hän sanoo.

Harkonmäki tekee tutkimusta, jonka tulokset osoittavat jo nyt, että noin 40 % sairauden vuoksi eläkkeelle jäämisistä selittyy perimään liittyvillä tekijöillä. Tuore 30 vuoden seuranta tutkimus on osa Helsingin yliopiston kansanterveystieteen laitoksen ja Kelan TwinKela-tutkimushanketta. Tutkimuksessa seurataan 24 000 suomalaista kaksosta. Tulokset on juuri julkaistu lääketieteen alan arvostetussa PLoS ONE -tiedelehdessä.

Työkyvyttömyyden alttiudessa on vaihtelua

– Geenejä toki pystytään kartoittamaan

ja tutkimaan. Mutta vastasyntyneen työkyvyttömyyttä ei niistä voida ennustaa, vaikka niissä näkyisikin esimerkiksi riski sairastua johonkin vakavaan tautiin. Emme voi tietää, mille asioille vastasyntynyt altistuu elämänsä aikana. Emme vielä tiedä, mitkä hänen olosuhteensa ovat, mihin työhön hän päätyy, mitä riskitekijöitä työssä ilmenee, minkälaiset elintavat hänellä on jne.

– On toki yhdenkin geenin aiheuttamia vakavia sairauksia, joihin ympäristötekijöillä ei ole mitään vaikutuksia.

Harkonmäen mukaan koko elämä on perimän ja ympäristön vuorovaikutusta, mutta perimän merkittävä osuus työkyvyttömyyseläkkeiden taustalla oli hänelle kuitenkin yllätys.

– Tulos lisää ymmärrystämme siitä, kuinka useat eri tekijät ovat työkyvyttömyyseläkeriskin taustalla.

Nyt ensimmäistä kertaa maailmassa tiedetään tutkimuksen perusteella, että perinnöllisillä alttiustekijöillä on eniten selitysosuutta, 48 %, sydän- ja verisuonitautien vuoksi alkaneissa työkyvyttömyyseläkkeissä.

– Vaikka olisi korkeakin perinnöllinen alttius, sairastumiseen ja työkyvyttömyysriskiin voi vaikuttaa, kun terveyskäyttäytyminen on kunnossa, ei tupakoi, harrastaa liikuntaa, syö terveellisesti ja

pitää painon normaalina.

Esimerkiksi tyyppin 1 diabeteksessa, josta noin 80 % liittyy perinnöllisiin alttiustekijöihin, sairastuminen vaatii kuitenkin useimmiten jonkin ulkoisen, sairastumisprosessin laukaisevan tekijän. Tuki- ja liikuntaelinten sairauksien takia alkaneissa työkyvyttömyyseläkkeissä perintötekijät selittivät vaihtelusta 37 %.

Olosuhteet masentavat perheittäin

Muiden mielenterveydenhäiriöiden kuin masennuksen takia alkaneissa työkyvyttömyyseläkkeissä 42 % vaihtelusta selittyi perintötekijöillä. Sen sijaan masennuksen takia alkaneissa työkyvyttömyyseläkkeissä 28 % selittyi lapsuuden ajan ympäristötekijöillä. Kaikissa muissa tutkituissa tautiryhmissä työkyvyttömyyseläkkeiden perheittäinen kasautuminen selittyi perinnöllisillä alttiustekijöillä.

– Masennuksen takia alkaneet työkyvyttömyyseläkkeet selittyivät tässä tutkimuksessa kaksosten lapsuuden ajan yhteisillä tai erillisillä vaikeilla kokemuksilla, Harkonmäki sanoo.

Tätä masennuksen osuudesta saatua tulosta tukee Harkonmäen viime vuonna valmistunut väitöskirjatutkimus. Siinä hän väestötasolla selvitti lapsuuden ajan

Kuva Vuola Aunola

– Heikkoon selkään voi olla perinnöllinen alttius. Mutta jos ei mene sellaiseen fyysiseen työhön, jossa selkä rasittuu, riski ei ehkä koskaan laukea eikä sen vuoksi tule työssä jaksamisen ongelmia ja työkyvyttömyyttä, työkyvyttömyyden perinnöllisyyttä tutkinut Karoliina Harkonmäki sanoo

taan, vanhempien alkoholiongelmien, pitkäaikaiset sairaudet ja huomattavat taloudelliset vaikeudet.

Harkonmäen mukaan kyse on laajasta yhteiskunnallisesta ongelmasta.

– Jotta lapsen kasvuolosuhteet olisivat turvalliset, tietysti myös vanhempien pitäisi voida hyvin.

Harkonmäki kannustaa yhteiskunnallisia päättäjiä tarkastelemaan ongelmaa myös perheen ja työn yhteensovittamisen näkökulmasta. Siihen hän toivoo nykyistä parempaa joustoa.

– Vaikeudet sovittaa yhteen työtä ja perhe-elämää lisäävät aikomuksia siirtyä varhaiseläkkeelle.

Tavoitteena turvallinen elämänskaari

Harkonmäki peräänkuuluttaa turvallista elämänskaarta.

– On tärkeää ymmärtää, miten monet tekijät vaikuttavat työssä jatkamiseen. Riskitekijät voivat piillä ei vain geneeissä tai elintavoista vaan myös lapsuuden olosuhteista.

Keinoja vähentää työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisiä täytyy hakea koko elämänskaaren ajalta.

– Ennaltaehkäisy. Ennaltaehkäisy. Ja vielä kerran ennaltaehkäisy, hän toistaa.

– Mahdollisimman varhaisessa vaiheessa pitäisi pystyä vaikuttamaan niihin olosuhteisiin, jotka ovat vahingollisia terveydelle ja hyvinvoinnille – lasten olosuhteista alkaen. Huonot tulokset näkyvät syrjäytymisinä ja ennenaikaisina eläkkeelle jäämisinä. ●

Tutkimusartikkeli: Karoliina Harkonmäki, Karri Silventoinen, Esko Levälähti, Janne Pitkäniemi, Antti Huunan-Seppälä, Timo Klaukka, Markku Koskenvuo, Jaakko Kaprio: The genetic liability to disability retirement: a 30-year follow-up study of 24 000 Finnish twins. PLoS ONE, Oct 15, 2008

olosuhteiden yhteyttä riskiin siirtyä aikuisiässä työkyvyttömyyseläkkeelle.

– Lapsuuden ajan vaikeudet ja ristiriidat perheessä ennakoivat riskiä siirtyä aikuisiässä työkyvyttömyyseläkkeelle, vaikka huomioon otettiin keskeisiä aikuisiän riskitekijöitä, somaattinen sairastavuus, masennus, alhainen koulutus ja tervey-

teen liittyvä riskikäyttäytyminen esimerkiksi liiallinen alkoholinkäyttö ja ylipaino.

– Mitä enemmän vaikeuksia lapsuuteen oli kasautunut, sitä suurempi oli riski siirtyä työkyvyttömyyseläkkeelle. Riskejä ovat muun muassa lapsen kokema jatkuva pelko jotain perheenjäsentä koh-

TwinKela

■ Geneettisten tekijöiden ja työkyvyttömyyden yhteyttä selvittävä tutkimus on osa Helsingin yliopiston kansanterveystieteen laitoksen ja Kelan TwinKela-tutkimushanketta. Tutkimusaineisto käsittää 24 000 suomalaista kaksosta.

TwinKela on maailman ensimmäinen tutkimushanke, jossa selvitetään sekä geneettisiä että ympäristötekijöihin liittyviä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen riskitekijöitä. Vuonna 2005 käynnistynyttä tutkimushanketta eri tautiryhmien osalta jatketaan edelleen. ●

Julkisen sektorin uudistusten perustelut ovat muuttuneet

Tutkimuksessa tarkastellaan suomalaisen julkisen sektorin reformin kehitystä. Tutkimus kattaa ajanjakson 1970-luvun lopulta vuoteen 2007, joka sisältää Valtava-uudistuksen (1984), uuden kuntalain (1995) sekä Paras-hankkeen (2007). Kiinnostuksen kohteena ovat ne argumentit, joilla lainsäädännöllisiä muutoksia on perusteltu.

Tehtävien siirtoa valtiolta kunnille perusteltiin 1990-luvun alkuun asti kuntien itsehallinnon ja kansanvaltaisuuden nimissä. Sittemmin korostui tarve sääntelylle. Nyt uudistusten tavoitteina ovat kuntaliitokset ja suuremmat kunnat, joiden avulla pystytään turvaamaan kattava, tuottava ja tehokas palvelurakenne.

Kansainväliset esimerkit, erityisesti uudistukset muissa Pohjoismaissa, ovat vaikuttaneet julkisen sektorin uudistuksiin. Euroopan unionin vaikutus näkyy erityisesti julkisia hankintoja koskevassa lainsäädännössä. Myös kunta- ja palvelurakennemuutosta perustellaan kansainvälisin esimerkein.

Julkaisu: Niemelä M. **Julkisen sektorin reformin pitkä kaari Valtava-uudistuksesta Paras-hankkeeseen.** Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 102, 2008. Hinta: 8 euroa.

Maksettujen työttömyysturva-etuuksien määrä puolittunut 14 vuodessa

Työttömyyskassojen ja Kelan maksamien työttömyysturva-etuuksien määrä oli vuonna 2007 yhteensä 2 338 miljoonaa euroa.

Maksettujen etuuksien määrä laski kiihtyvään tahtiin vuosina 2004–2007 ja on edelleen vähentynyt tänä vuonna. Suurimmillaan maksetut työttömyysturva-etuudet olivat lamavuonna 1993, jolloin etuuksia maksettiin nykyiseen rahanarvoon muutettuna 4 609 miljoonaa euroa.

Tiedot ilmenevät uusimmasta Tilasto Suomen työttömyysturva -julkaisusta. Julkaisu tarjoaa tilastoja eri työttömyysturva-etuuksien saajista, maksetuista euromääristä sekä korvattujen päivien määristä.

Julkaisu: **Tilasto Suomen työttömyysturvasta 2007, Suomen virallinen tilasto.** Helsinki, Kela ja Vakuutusvalvontavirasto 2008. Hinta: 5 euroa. Verkkoversio on maksuton.

Lasten kotihoidon kuntalisä hillitsee päivähoidon kysyntää

Kela maksaa lakisääteistä lasten kotihoidon tukea, jonka lisäksi useat kunnat kannustavat vanhempia lasten kotihoitoon mak-

samalla niin sanottua kuntalisää. Tutkimuksessa tarkastellaan, kuinka yleisesti lasten kotihoidon tuen kuntalisää maksetaan, mikä on tuen suuruus ja mitkä tekijät vaikuttavat kuntalisän maksamiseen. Tutkimuksessa käsitellään kuntalisäjärjestelmän kehittymistä ja siinä tapahtuneita muutoksia 1990-luvun alusta tähän päivään saakka.

Tutkimuksen perusteella kuntalisää maksavat kunnat ovat tyypillisesti suuria, muuttovoittoisia kuntia, joissa on paljon pieniä lapsia, hyvä työllisyystilanne ja pieni veroprosentti. Kuntalisät on usein kohdistettu niille vanhemmille, jotka ovat töissä tai joilla on opiskelupaikka. Ilman kuntalisää nämä vanhemmat valitsisivat todennäköisemmin kunnallisen päivähoiton. Kuntalisien pääasiallisena tarkoituksena näyttääkin olevan päivähoitoon kohdistuvan paineen hillitseminen. Käytännössä yhä useampi nainen on jäänyt tämän vuoksi pois työmarkkinoilta.

Julkaisu: Miettunen L. **Lasten kotihoidon tuen kuntalisät osana suomalaista päivähoitojärjestelmää.** Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 101, 2008. Hinta: 8 euroa.

Työmarkkinatukea hakeva nainen jää usein puolison armoille

Tutkimus tarkastelee puolison tulojen perusteella tehtävää työttömyysturvan tarveharkintaa. Tarveharkintaisia työttömyysetuuksia ovat työmarkkinatuki ja kotoutumistuki, joita saa noin puolet työttömyysturvan saajista. Loput saavat työttömän ansio- tai peruspäivärahaa, joihin puolison tulot eivät vaikuta.

Tutkimuksessa ovat lähemmän tarkastelun kohteena ne yli 20 000 työtöntä, joille työmarkkinatukea tai kotoutumistukea maksettiin vuonna 2005 puolison tulojen takia vähennettynä tai joille tukea ei puolison tulojen takia myönnetty lainkaan. Kaikkiaan Kela maksoi työmarkkinatukea tai kotoutumistukea 251 000 työttömälle vuonna 2005.

Parisuhteessa elävä työtön on vaarassa jäädä kokonaan ilman työmarkkinatukea, jos puoliso ansaitsee yli 2 400 euroa kuukaudessa. Valtaosa tarveharkinnan kohteeksi joutuneista on naisia, vaikka työmarkkinatuen saajista naisia on alle puolet. Vuonna 2005 puolison tulot vähensivät 17 700 työttömän työmarkkinatukea. Heistä 71 prosenttia oli naisia. Vastaavasti kokonaan ilman työmarkkinatukea jäi puolison tulojen takia 4 270 työmarkkinatuen hakijaa. Heistä 86 prosenttia oli naisia.

Julkaisu: Latvala M. **Puolison armoilla. Työttömyysturvan tarveharkinta.** Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 97, 2008. Hinta: 8 euroa.

TILAUKSET:

Suurin osa julkaisuista on ladattavissa ilmaiseksi internetsivuilta ([pdf](http://pdf.www.kela.fi)).
www.kela.fi

Tutkimusjulkaisut puh. 020 634 1947, publ@kela.fi

Tilastojulkaisut: puh. 020 634 1502, tilastot@kela.fi

Hinnat eivät sisällä lähetyskuluja.

Sinne ja takaisin

■ Hobitti Bilbo Reppuli seuralaisineen matkusti sinne ja takaisin. Takaisin tulesaan Bilbolla oli mukanaan sekä lohikäärme Smaugin aarre että näkymättömäksi tekevä taikasormus.

Sosiaalivakuutuksen viime numero käsitteli maahan- ja maastamuuttajien ongelmia. Itselläni on muutamaa otteeseen kertynyt kokemuksia siitä, mitä Suomesta ulkomaille ja takaisin muuttaminen merkitsee. Viimeisin – mutta ehkäpä ei viimeinen – kokemukseni on runsaan vuoden takaa, kun muutin Tanskan työrupeaman jälkeen takaisin Suomeen.

Smaugin aarretta olin Kööpenhaminassa kerryttänyt kuulumalla juristien ja ekonomien eläkekassaan. Tanskassa näet ei ole ansioon sidottua työeläkettä Suomen tapaan; eri ammattiryhmillä on omia kollektiivisia eläkejärjestelyitään, joiden laatu ja laajuus vaihtelevat ryhmästä toiseen. Yleensä jäsenyys on pakollista. Näin myös omassa järjestelmässäni, johon olin pakotettu maksamaan palkastani runsaan kymmenyksen kartuttaakseni vanhuudenturvaani.

Itselläni oli omat epäilykseni järjestelmää kohtaan. Pelkäsin, että ekonomit sijoittavat rahat vaikkapa Kaupthingiin tuohon aikaan nopeasti kasvavaan täyden palvelun kansainväliseen investointipankkiin, joka tarjosi korkealaatuisia palveluita niin tanskalaisille kuin myös suomalaisille asiakkailleen. Pelkäsin, että ekonomit taikoisivat aarteeni taivaan tuuliin, minkä jälkeen juristit puolestaan selittäisivät, että itse asiassa minulla ei mitään oikeutta säästöihini ole koskaan ollutkaan. No, näin ei kuitenkaan ennättänyt käydä, kävi muuten vain vekkulisti.

Kun päätin muuttaa pysyvästi Suomeen, kyselin eläkerahojen perään. Sain kaksi vaihtoehtoa. Voin jättää rahat rahastoon tai ottaa ne mukaani Suomeen. Ensimmäisessä vaihtoehdossa rahasto lupasi maksaa eläkkeen, kunhan täytän 65 vuotta. Eläkkeen suuruus riippuisi rahastojen tuotosta, ja maksettua pääomaa tarkistettaisiin asianmukaisin inflaatiokorjauksin vain, jos jatkaisin vakuutusmaksujen maksamista. Mikäli taas ottaisain

rahat mukaani Suomeen, Tanskan valtio verottaisi päältä 60 %.

Suomen verottaja puolestaan kertoi, että heilläkin on oma kiinnostuksensa aarteeseeni, ja heidän mukaansa Suomella itse asiassa olisi etuoikeus verottaa.

Koskapa en halunnut Suomeen muuttuani enää maksaa vakuutusmaksuja Tanskaan lisäeläkkeestäni, ja koskapa en täysin luottanut pääomien säilyvyyteen (yllätys, yllätys: rahastonhoitaja oli sijoittanut varoja tuottoisiin islantilaisiin osakkeisiin!), päätin maksaa Anders Fog Rasmussenille 60 % ja varmuuden vuoksi ottaa loput mukaani. Tästähän suomalainen verokarhu innostui ja vaatii minua maksamaan veron koko bruttosummasta. Onneksi Suomen vero jäi vain 28 %:iin, joten kokonaisverokseni tuli 88 %.

Vakavasti ottaen edellä kuvattu tilanne tosielämästä kuvaa niitä käytännön vaikeuksia, joita maasta toiseen muuttaja kokee. Periaatteessa maiden välillä pitäisi olla sellaiset sopimukset, että kaksinkertaiselta verotukselta vältytään. Tämä muuten on estänyt monien ruotsinsuomalaisen eläkeläisten paluumuuton Suomeen. Jos sopimukset eivät toimi Pohjoismaiden kesken, on utopiaa olettaa, että ne toimisivat muiden Euroopan maiden välillä. Sellaiseen Eurooppaan, jossa ne paljon mainostetut vapaudet toteutuvat, näyttää olevan toivottaman pitkä matka.

Tiedän toki vallan hyvin, että verot menevät hyvin tarkoituksiin: orpojen leluihin ja leskien leipään. Tiedän myös, että iloista veronmaksajaa valtio rakastaa. Siitä huolimatta toivoisin, että olisin Kristianiasta löytänyt taikasormuksen, joka olisi kätkenyt sekä minut että Smaugin aarteeni verottajalta.

Mutta itse asiassa, miksipä valittaisiin? Jäihän minulle peräti 12 % säästöistäni. Hullumminkin olisi voinut käydä. Tanska olisi voinut nimittäin ottaa 60 % ja Suomi toiset 60 %. Loppu olisi sitten jäänyt minulle itselleni ihan omaan käyttöön!

OLLI KANGAS,
osastopäällikkö, Kela

Vähimmäismääräinen vanhempainraha nousee – saajien määrä kasvaa

Perusturvan jälkeenjääneisyys puhuttaa. Vähimmäismääräinen vanhempainraha on nykyisin yksi pienimmistä etuuksista, vain 15,20 e/pv. Ensi vuonna vähimmäispäivärahat nousevat työttömyysturvan tasolle. Nyt on hyvä aika tarkastella, miten vähimmäismääräiselle vanhempainrahalle joutumisen syyt ovat muuttuneet ja miksi vähimmäismäärän saaminen voi joskus olla hyvä asia.

■ Vanhempainpäivärahalla tarkoitetaan äitiys-, isyys- ja vanhempainrahoja. Vähimmäispäivärahaa saavien äitien ja isien osuus nousi 1990-luvulla 5 %:sta 30 %:iin ja on nykyisin noin 10 % kaikista vanhempainrahan saajista. Valtaosa vähimmäispäivärahän saajista on äitejä.

Vähimmäispäivärahän perusteet ovat muuttuneet

Vähimmäismääräisen vanhempainrahan saajat eivät ole yhtenäinen ryhmä. Yleisin syy vähimmäispäivärahaan ovat liian pienet työtulot tai se, ettei niitä ole lainkaan.

Toisaalta äiti tai isä voi saada ilman työtuloja vähimmäismääräistä korkeamman päivärahän, jos hän siirtyy vanhempainrahakaudelle toiselta etuudelta. Esimerkiksi kuntoutusrahalta tai sairauspäivärahalta vanhempainpäivärahalle siirtyvät ovat saaneet jo pari vuosikymmentä edeltävän etuuden suuruista päivärahaa. Heitä on 2000-luvulla ollut vuosittain noin 3 000 henkilöä.

Työttömyyspäivärahalta sairauspäivärahalle siirtyvät ovat säilyttäneet edeltävän etuuden tason jo vuodesta 1989 lähtien, mutta työttömät vanhempainrahalle siirtyvät äidit ja isät putosivat vähimmäispäivärahalle aina

vuoteen 2002 asti. Työttömyydestä tulikin 1990-luvulla merkittävä syy vähimmäispäivärahaa saavien määrän kasvuun. Vuoden 2002 uudistuksen ansiosta noin 10 000 työtöntä on välttänyt vuosittain putoamisen vähimmäismääräiselle vanhempainrahalle. Heistä noin 92 % on äitejä.

Toisaalta väliinpuotoajia löytyy yhä. Aikuiskoulutustuelta vanhempainrahalle siirtyvät ovat tällainen ryhmä. Tämän pienen ryhmän unohtaminen on selvä työtaturma lainsäädännössä.

Äitien työtulojen puutetta tai pienuutta selittävät myös pitkät kotihoidontukijaksot. Tähän tuli lainmuutos vuonna 2005: jos seuraava lapsi

syntyy ennen kuin edellinen on täyttänyt kolme vuotta, on vanhemmillä oikeus saada päiväraha edellisen vanhempainrahakauden työtulon perusteella. Vuonna 2007 uudistus näkyi jo tilastoissa. Se hyödytti 19 000 vanhempaa.

Ehkä yllättäen näistä hyötyjistä jopa noin neljännes oli isiä. Tämä johtuu siitä, ettei uudistus koske vain kotihoitajaksoja pitäneitä vanhempia vaan kaikkia, joiden työtulot ovat syystä tai toisesta alentuneet edellisen lapsen syntymän jälkeen.

Vähimmäispäiväraha muiden tulojen lisänä

Vähimmäismääräistä vanhempainrahaa maksetaan

myös siksi, että henkilö saa samaan aikaan toista etuutta tai on työssä. Sitä maksetaan eläkkeellä ja armeijassa tai siviilipalvelussa oleville sekä opintorahaa saaville.

Eläkkeellä olevia vanhempainrahan saajia on ollut vuosittain noin 300. Armeijaa tai siviilipalvelua suorittavia, lähinnä isyysrahan saajia, on vuosittain 30–40. Opintorahan lisänä vähimmäisvanhempainrahaa saavien määrä on kaksinkertaistunut vuosina 2000–2007, ja heitä on noin 3 000. Joka viides heistä on isä.

Työssäolon takia vähimmäispäivärahaa sai vuonna 2007 noin 3 800 henkeä. Heistä 97 % on äitejä. Työssäolijaksot äitiys- ja vanhempainrahakaudella kestävät

Taulukko. Vähimmäismääräistä korkeammat päivärahat muulla perusteella kuin työtuloilla vuosina 2003–2007.

	2003	2004	2005	2006	2007
Yhteensä	7200	12500	15100	26000	32000
Työttömyysturva ¹⁾	5000	10100	11400	10800	9100
Edellisen vanhempainrahan työtulo ²⁾			1200	12400	19000
Kuntoutusraha	100	180	160	150	160
Muu edeltävä etuus, muu syy	2100	2300	2300	2700	3800

¹⁾ Työttömyyspäivärahalla vanhempainrahalle siirtyvät alkoivat saada vähintään työttömyyspäivärahan tasoista vanhempainrahaa vuonna 2003.

²⁾ Vuoden 2005 jälkipuolelta lähtien vanhempainpäivärahän taso on turvattu vähintään samansuuruisiksi kuin edellisen lapsen syntymän yhteydessä, jos seuraava lapsi syntyy ennen kuin edellinen täyttää kolme vuotta.

nykyisin noin 20 päivää.

Vanhempainrahapäiviä ei voi siirtää työpäivien kannalta sopivampaan ajankohtaan eikä kaikilla vanhemmilla ole kumppania, joka voisi tai haluaisi jakaa vanhempainrahakautta. Lainsäädännön joustamattomuus on ongelma erityisesti niille äideille, joilta puuttuu vakituinen työsuhde, ja joille tilapäisetkin kontaktit työelämään voivat olla ratkaisevia tulevan työllistymisen tai työuran säilymisen kannalta.

Lähes puolelta vanhempainrahaa saavista äideistä puuttuu nykyisin voimassa oleva työsuhde. Syitä työssäkäyntiin äitiys- ja vanhempainrahakaudella ei kuitenkaan tiedetä, sillä niitä on selvitetty viimeksi 1980-luvulla.

Saajien määrä kasvaa

Vuoden 2009 alusta vähimmäispäivärahaan on tulossa

45 %:n korotus. Päiväraha nousee 15,20 eurosta 22,04 euroon. Kuukaudessa päiväraha nousee 380 eurosta 550 euroon eli työttömän peruspäivärahan suuruiseksi.

Kun muut päivärahan laskentaperusteet näyttävät pysyvän ennallaan, uudistuksesta seuraa, että vähimmäispäivärahaa saavien määrä tulee kasvamaan. Paradoksaalinen tulos johtuu siitä, että osa niistä vanhemmista, joilla nykyjärjestelmässä on oikeus työtulojen perusteella määräytyvään päivärahaan, saa uudistuksen johdosta vähimmäispäivärahaa, joka on kuitenkin korkeampi kuin nykyinen päiväraha.

Vähimmäispäivärahan korotukset ovat lisänneet sen saajia aina vuodesta 1994 lähtien, jolloin määrätymisperusteisiin sisällytettiin ansiokynnys. Ansiokynnys on työtuloraja, joka on ylitettävä, jotta päiväraha maksetaan

vähimmäismääräistä suurempana.

Palkkakertoimella nouseva päivärahan ansiokynnys yhdessä vähimmäismäärän nousun kanssa "tiputtaa" ensi vuonna aikaisempaa suuremman osan pienten työtulojen saajista vähimmäispäivärahan saajiksi. Ansiokynnys siis vähentää kannusteita hankkia pieniä ansiotuloja päivärahan korottamiseksi.

Kohti selkeämpää päivarahajärjestelmää

Vähimmäispäivärahan taso ja vanhempainpäivärahojen määräytymisperusteet ovat muuttuneet ja monimutkistuneet vuosien varrella. Vanhemmilta vaatii aikamoista taitoa tehdä laskelmia omien ja puolison kesken jaettavien päivarahakausien tulotasosta. Myös vanhempainrahakauden erilliset jaksot, äitiys-, isyys- ja vanhempainraha-

kausi sekä isäkuukausi, johon sisältyy sekä vanhempainrahajakso että bonuspäivät, ovat vaikeaselkoisia.

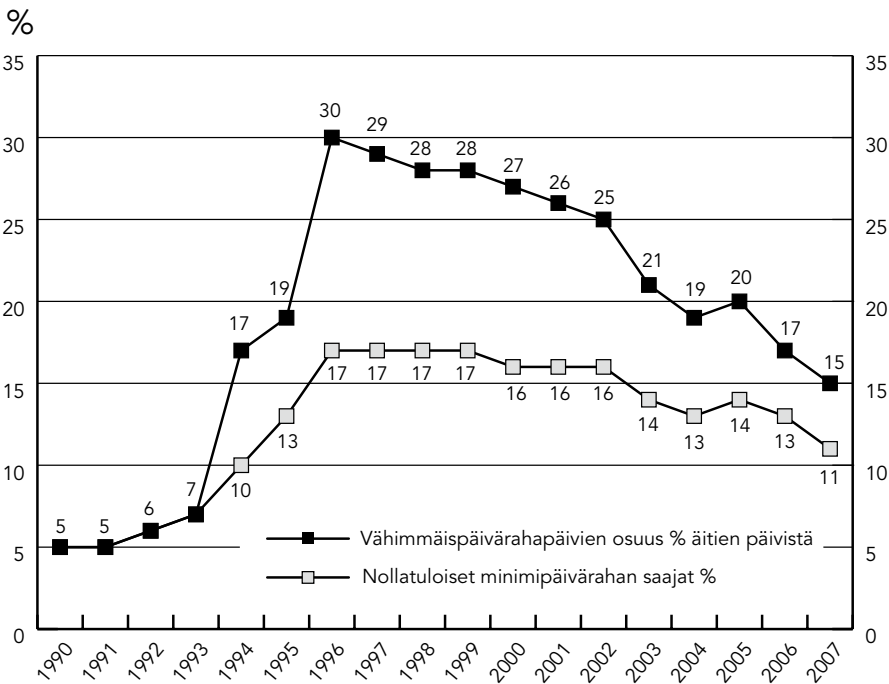
Selkeä ratkaisu olisi yksi vanhempainrahakausi, josta äidille varataan oma osuutensa, äitiysrahakausi, ja isälle omat osuutensa, isyysrahakausi yhtä aikaa äidin kanssa ja isien oma vanhempainrahajakso. Samalla päivärahan laskentaperiaatteet tulisi yksinkertaistaa ymmärrettäväksi. ●

Lisätietoja:

Anita Haataja: *Selvitys vähimmäismääräisen vanhempainrahan kehityksestä sekä työsuhteen yleisyydestä vanhempainrahan ja kotihoidontuen saajilla*. 2008.

PDF osoitteessa www.kela.fi/tutkimus/ > Yhteystiedot > Haataja Anita > Julkaisut

Kuvio. Vähimmäismääräisten päivien osuus äitien vanhempainrahapäivistä työtulojen pienuuden tai puutteen vuoksi sekä nollatuloisten äitien osuus päivärahan saajista vuosina 1990–2007, %.

Selityksiä suurille muutoksille: vuoden 1994 kasvu: työttömyyden kasvu, vähimmäispäivärahan korotus ja ansiokynnyksen käyttöönotto. Vuonna 1996: vähimmäispäivärahan leikkaus ja ansiokynnyksen korotus. Vuodesta 2002 lähtien työttömyysturvalta ei enää putoa vähimmäispäivärahalle. Vuonna 2005: vähimmäispäivärahan korotus.

**Työttömyysturvan
pitää puskuroida
työelämän
epävarmuutta**

– Pätkätyöläisten pääsyä ansioturvan piiriin tulisi helpottaa. Sosiaaliturvan uudistuksessa mitataan päättäjien kyky kantaa vastuuta sukupolvien ja sukupuolten välisestä tasa-arvosta, painottaa Tuire Santamäki-Vuori.

● Kela julkaisi lokakuussa Toisen vääräyyskirjan. Kirjan artikkeleissa hyvinvointipalvelujen ammattilaiset ja järjestötoimijat kertovat, mitä asioita pitävät nyky-yhteiskunnan keskeisinä sosiaalisina epäkohtina. Yksi kirjan kirjoittajista on Julkisten ja hyvinvointialojen liiton puheenjohtaja Tuire Santamäki-Vuori, joka on huolissaan pätkätyöläisten työttömyysturvasta.

– Jo työn luonteen vuoksi määräaikaisilla työntekijöillä on suurempi työttömyysriski. Erilaisten palkkatulojen ja työttömyysturvan yhteensovittamisessa syntyy monesti kohtuuttomia tilanteita, hän toteaa.

Määräaikaisten ja vajaatyöllisten työttömyysturvan kehittämisessä on kyse myös sukupuolten ja sukupolvien välisestä tasa-arvosta, sillä suurin osa tällaisissa työsuhteissa työskentelevistä on alle 30-vuotiaita naisia. Määräaikaisia työsuhteita on erityisesti kunnilla ja yliopiston projektirahoituksen varassa olevilla työntekijöillä.

– Käynnissä olevassa sosiaaliturvan uudistamistyössä mitataan päättäjien kyky vastata sukupolvien ja sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Yhteiskuntasopimukseen perustuvan luottamuksen kannalta on erittäin vaarallista, jos nuorten ja vakinaisessa työmarkkina-asemassa olevien näkemykset hyvinvointiyhteiskunnan toimivuudesta eriytyvät, painottaa Santamäki-Vuori.

Työttömyysturvan ongelmana riittämättömyys

Sosiaaliturvan kokonaisuudistusta valmisteleavan Sata-komitean työstä on julkiseen keskusteluun noussut ehdotus ansiosidonnaisen työttömyysturvan jakamisesta työnhaku- ja aktivointijaksoihin. Myös työssäoloehdot on esitetty pidennettäväksi sekä ansioturvan ja vähimmäisturvan välisen kytköksen poistamista etuuksien rahoituksessa ja tasossa.

Santamäki-Vuoren mielestä nämä muutokset kehittäisivät työttömyysturvaa väärään suuntaan.

– Pätkätyöntekijöitä ei pitäisi jättää ansioturvan ulkopuolelle, vaan pikemminkin tulisi helpottaa heidän pääsyään ansioturvan piiriin. Ansioturvan saamisen ehtona on edelleen 1990-luvun laman jäljiltä pitkä työhistoriavaatimus.

Ensi kertaa työmarkkinoille tulevien täytyy olla ansiotyössä noin kymmenen kuukautta. Jotta ansioturvan piirissä pysyy, tulee kahdeksan kuukauden vaatimuksen täyttyä. Santamäki-Vuori näkee, että työssäoloehdon pituus vaikeuttaa erityisesti lyhyissä työsuhteissa työskentelevien, yleensä pienituloisten toimeentuloa. Palkansaajajärjestöt ovatkin ehdottaneet ansioturvan saamisen ehdoksi kuutta kuukautta.

– Mitä paremmin syyperustainen työttömyyspäiväraha toimii erilaisissa työsuhteissa, sitä harvempi tipahtaa toimeentuloturvan ja muiden tarveharkintaisten tuki-

– Soviteltua työttömyyspäivärahaa voisi maksaa arvioitujen työtulojen perusteella. Tarvittaessa tuloja tarkastettaisiin jälkikäteen, ehdottaa Tuire Santamäki-Vuori.

en piiriin. Tarveharkintaisiin tukiin liittyy usein yhteensovittamisen ongelmia ja suoranaisia byrokraloukkuja.

Soviteltua työttömyysturvaa voisi ennakoida

Osa-aikaisille ja lyhytaikaisesti työllistyneille polttava kysymys on myös sovitellun työttömyyspäivärahan toimivuus.

– Suurimmat ongelmat sovitellun päivärahan maksamisessa liittyvät työtulojen vaihteluun. Työnantajat viivyttelevät palkkatietojen antamisessa, jolloin etujen maksatus viivästyy. Pahimmillaan työnantajien viivytely vaikeuttaa työttömän toimeentuloa ja kuluttaa kohtuuttomasti niukkoja viranomaisresursseja.

Santamäki-Vuori ehdottaa, että soviteltua päivärahaa maksettaisiin arvioitujen työtulojen perusteella. Tarvittaessa näitä tuloja voidaan tarkastaa jälkepäin, jos oleellisia poikkeamia ilmenee.

Pienellä työäärällä myös työssäoloehdon kartuttaminen on vaikeaa, sillä edellytyksenä on vähintään 18 tunnin työaika. Työssäoloehdon lyhentäminen helpottaisi vajaatyöllistettyjen arkea, vaikka pitkäaikainen osa-aikaisuus heikentää työttömyysturvan tasoa.

– Ansioturvasa näkyvät edelleen lammekkurit, ja koko työttömyysturva on paljon jäljessä pohjoismaalaisesta tasosta. Pidän erityisen tärkeänä, että kehittämissä keskitytään nykyisen työelämän epävarmuudesta aiheutuviin epäkohtiin. Pitkällä tähtäimellä tulisi tavoitteena olla ansio-osan korvausprosentin kasvattami-

Kuva Vaula Aunola

nen, joka nyt on 45 % palkan ja peruspäivärahan erotuksesta.

– Pätkätyöntekijöiden työttömyysturvassa on muitakin vääryksiä, joita tulisi korjata. Kausityöntekijät, esimerkiksi puistotyöntekijät, maksavat koko ansiostaan työttömyyskassamaksua. Heidän päivärahasa ei kuitenkaan määräydy ansioiden perusteella, vaan ansiot levitetään koko vuodeksi ja he saavat tavallaan vähemmän työttömyyspäivärahaa kuin heille ansiotulojen mukaan kuuluisi.

– Vuositulon määrittelyä tulisikin muuttaa. Asia näyttää etenevän oikeaan suuntaan valmistelussa. Samoin se, että työnteon kausiluonteiset keskeytykset esimerkiksi koulunkäynninohjaajilla rinnastettaisiin lomautuksiin.

Laadukkaampaa aktivointia, ei keppiä

Sata-komitean on julkisuudessa kerrottu ehdottavan työttömyyskorvauksen jakamista työnhaku- ja aktivointikausiin. Työnhakukausi kestäisi 250 päivää, jolloin työtön saisi ansioihin perustuvaa turvaa. Aktivointikauden työttömyysturva edellyttäisi aktivointitoimenpiteeseen osallistumista, mutta tällöin myös päiväraha olisi suurempi.

– Olellinen kysymys on tietysti aktivointitoimenpiteiden saatavuus ja niiden laatu. Tällä hetkellä aktivointitoimenpiteet ovat olleet nöyryyttäviä, ne eivät kohtaa työttömän tarpeita. Ensisijaisesti tulisi kehittää laadukkaita aktivointitoimenpiteitä, eikä rakentaa tällaista keppi-porkkana-mallia, toteaa Santamäki-Vuori. ■

” On vaarallista, jos nuorten ja vakinaisessa työmarkkina-asemassa olevien näkemykset hyvinvointiyhteiskunnan toimivuudesta eriytyvät.”

Julkaisu:

Tuire Santamäki-Vuori: Parempi työttömyysturva pätkätyöntekijöille. Teoksessa Hirvilammi Tuuli & Laatu Markku (toim.). Toinen vääryyskirja. Helsinki: Kela, 2008.

Haitallista kateutta työyhteisössä voi hillitä

Susanna Lundell
KATEUS TYÖYHTEISÖSSÄ
 Työterveyslaitos,
 Helsinki 2008

■ "Kateus on erottamaton osa ihmisluontoa ja hyvin voimallinen tunne. Kadehtimista ei voi eikä pidä kieltää työyhteisössä", toteaa tutkija Susanna Lundell. Kirja valottaa kateuden olemusta, ennaltaehkäisyä ja kateuden kanssa kamppailun tuottamia kasvun mahdollisuuksia.

Lundell kuvailee kateuden eri lajeja: kateudenpuuska, jäytävä kateus ja tuhoava kateus.

Kateudenpuuska on kaikkein yleisin, lievin ja harmiton kateuden muoto. Parhaimmillaan kateudenpuuska voi saada ihmisen ponnistelemaan, jotta hän saisi itselleen kadehtimansa asian.

Jäytävä kateus kohdistuu yleensä tuttuun: läheiseen työtoveriin, ystävään tai sukulaiseen. Se voi kestää viikoista vuosiin. Tämä kateus voi olla tiedostettua tai osittain tiedostamatonta.

"Jäytävää kateutta tunteva kohdistaa toiseen

kaunaisia, vihan sävyttämiä ajatuksia. Käyttäytymisessä jäytävä kateus näkyy mm. mitätöintinä, piikittelynä, halveksuntana ja siinä, ettei noteeraa toisen onnistumista tai vähättelee sitä".

Tuhoava kateus on yleensä tiedostamatonta. Senkin kohteena on yleensä kollega tai lähiomainen.

"Tuhoavasti kateellinen tuntee vihaa, raivoa ja katkeruutta. Hän ilmentää tunteitaan tuhoavin teoin: pyrkii pilaamaan kadehditun maineen mustamaalailulla tai pahansuovalla juoruilulla, sabotoi toisen työtä ja harjoittaa henkistä väkivaltaa, kiusaamista. Hän voi myös tuhotua toisen aikaansaannoksia tai omaisuutta tai vahingoittaa toista fyysisesti."

"Toisen paremmuus merkitsee kateelliselle syvää narsistista loukkausta, mikä uhkaa hänen itsetuntoaan. Ihminen ei tiedosta kateuttaan, koska kateuden paljastumisesta seuraisi sietämättömiä mitättömyyden, avuttomuuden ja häpeän tunteita", Lundell kuvaa patologista kateutta.

Kateutta hillitsevä työyhteisö

Työyhteisö voi ruokkia ja kasvattaa kateutta. Epäoikeudenmukainen, toisia suosiva ja toisia syrjivä esimies tuottaa kateutta mitä suurimmalla todennäköisyydellä.

"Yhteisöllisyys on työyhteisön tärkein voimavara.

Usein se on myös ainoa toivo, silloin kun esimiehenä on narsistinen yksilö. Jos työyhteisö toimii yksissä tuumin, narsistinen esimies on helpompi saada aisoihin", Lundell toteaa.

Käytännössä pelko ja eriarvoisuus kuitenkin estänevät yhteisöllisyyttä tehokkaasti? Lundell kuitenkin rohkaisee sosiaalisen pääoman kasvatamiseen.

"Sosiaalinen pääoma saadaan käyttöön ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, kun työtoverit auttavat, kannustavat ja arvostavat toisiaan. Sosiaalinen pääoma on kaikille yhteistä hyvää, joka ei kulu käytössä, vaan päinvastoin karttuu sitä enemmän, mitä enemmän sitä hyödynnetään."

Lundell ei käsittele ongelmaa, mikä syntyy, kun sosiaalisen pääoman luomiseen pyrkivä kohtaakin yksipuolista vastaanottamista ja sosiaalista pihtaamista. Myönteinen viesti vääristyy myös helposti kateellisen päässä aivan toisenlaiseksi, kuin se alun perin oli tarkoitettu, mikä asettaa sosiaalisen pääoman luomishaluisen hyvin haastavaan tilanteeseen.

Kun hyvä tahto tulkitaan pahaksi tahdoksi, tilanne haavoittaa ja loukkaa tunteita. Kirjassa olisi ollut syytä käsitellä myös näitä vuorovaikutuksen vääristymiä, joita kateuden kohde joutuu kohtaamaan.

Miten välttää kateuden kärsimystä?

Vastalääke kateudelle on kiitollisuuden tunne, joka vahvistuu, kun sitä päivittäin harjoitetaan. Kiitollisuus lähtee hyvän tunnustamisesta itsessä ja muissa. Kiitolliset ihmiset kokevat vähemmän masentuneisuutta ja stressiä kuin vähemmän kiitolliset, ovat tyytyväisempiä omaan elämäänsä ja kokevat enemmän onnellisuuden tunteita.

"Kiitollinen ihminen on terveellä tavalla nöyrä. Hän hyväksyy oman vajavuutensa ja tarvitsevyytensä. Silloin hän pystyy myös tuntemaan aitoa kiitollisuutta vastaanottamastaan hyvästä", Lundell määrittää.

Kirjansa alkupuheessa Lundell tunnusta itsekkin joutuneensa käyttämään omia lääkkeitään kollegan hienon kirjan aiheuttaman kateuden johdosta. Kirjoittajan rehellisyys ja itsekiittäisyys on tärkeää rohkaisua ja ehdottomasti kiitoksen arvoista!

TUULA-MARIA AHONEN

Masennuksen hoitoon löytyivät hyvät vanhat arjen reseptit

Onnellisuuspilleri ei ole patenttiratkaisu

Masennus on julistettu kansantaudiksi ja sitä lääkitään mielialapillereillä. Tutkimus kuitenkin osoitti, että ihmiset osaavat tiettyyn rajaan saakka hoitaa alakuloaan hyviksi koetelluin kotikonstein.

■ TEKSTI ARI KORKALA

● Sosiaalipsykologi **Jukka Tontin** mielestä lääketieteen ja lääketeh-
taiden ei pitäisi lyödä masennuksen ot-
saketta kaikkien niiden monitahoisten il-
miöiden päälle, jotka johtuvat yksilöllis-
tyemisestä, lisääntyvästä vastuusta ja ”on-
nellisuuspakosta”. Myös julkisuudessa
masennus näyttäytyy osana terapiakult-
tuuria.

– Julkkikset antavat suurelle yleisöl-
le esimerkin. Olemme koko ajan kehittä-
mässä sekä terapioiden itseämme, ja si-
tä varten järjestetään seminaareja, luento-
ja ja retriittejä, Jukka Tontti kuvailee.

– Terapiakulttuurin viestinä on, että
sinun pitäisi tulla koko ajan paremmak-
si ihmiseksi, puoliseksi, vanhemmaksi
sekä työntekijäksi, ja itsestä pitäisi koko
ajan löytää uusia resursseja ja voimava-
roja. Tällöin minä, se oma sisäinen san-
kari, paisuu helposti hyvin suureksi. Sa-
malla tunnetaan jatkuvaa riittämättömyy-
den tunnetta.

– Masennus on nykypäivän yksilöllis-
syyden ja itsensä toteuttamisen kääntö-
puoli, eräänlainen yhteiskunnallinen ja
kulttuurinen mielentila. Se on paisuvan
minän tyhjentymistä, Jukka Tontti pohtii.

– Missään tapauksessa en kuitenkaan
ajattele niin, että silloin oli asiat parem-
min kun asuimme maalla ja olimme yh-
teisöllisempiä. Silloin pahan olon syyt
olivat toisenlaiset. On sinänsä loistavaa,
että hyvinvointimme antaa aikaa pohdin-
noille, eikä ulkoinen kontrolli entisessä
määrin estä sisäistä elämäämme. Yksilöl-

lisyys on hieno asia silloin, kun se toi-
mii.

Hienotunteisesti toisen tukena

Tontin tutkimus ”Monimielinen masen-
nus. Arjen reseptejä elämäntaudin hoi-
toon” selvitti, millaisia keinoja tavalliset
suomalaiset käyttävät masennuksen tal-
tuttamiseksi. Haastattelututkimuksessa
oli mukana 73 satunnaisotannalla valit-
tua pikkukaupungin asukasta (naisia 39,
miehiä 34).

Kaikkiaan arjen reseptejä löytyi 561
kappaletta. Eniten (227) reseptejä kertyi
luokkaan ”yhdessäolo ja avautuminen”.
Avautumista voi tulkita ilmaisullisen in-
dividualismin näkökulmasta. Aittoa mi-
nuutetaan, tunteen ja intuition ydintä, jat-
kuvasti etsiessään ihminen haluaa tuoda
yhä uusia puolia itsestään käsiteltäväk-
si. ”Jopa luottamuksellisia asioita pitäisi
pystyä onkimaan esille”, eräs haastatelta-
va totesi.

Haastatteluissa esiin tulleet yhdessä-
olon ja avautumisen reseptit olivat melko
maanläheisiä tyyliin ... ”saa purettua sen,
et mitä siellä päässä on, mikä siihen ma-
sennukseen niinkun johtaa.” Tärkeintä on
toisen ihmisten luottamus, tuki ja turva.

– Mielenkiintoista oli, että puhumi-
nen ja purkamisen ystävälle ja läheisel-
le nähtiin yhtä tehokkaana kuin ammatti-
ihmisellekin, Jukka Tontti huomauttaa.

– Toisen masennukseen suhtauduttiin
hyvin hienotunteisesti. Tärkeänä pidet-

tiin, ettei masentunutta jätetä yksin.

Ekspressiivisen individualismin voi-
daan osaltaan katsoa liittyvän myös re-
septiluokkaan ”irti arjesta ja itsensä työ-
stäminen” (156 reseptiä). Asioihin pyri-
tään ottamaan etäisyyttä samalla kun hae-
taan itsestä uusia puolia. Keskitytään lais-
kotteluun, harrasteisiin ja samalla ajatus-
ten, tunteiden ja ongelmien työstämi-
seen: ”... ajatella toisin, koettaa unohtaa,
lähteä vaikka kalaan, enintään katsel-
la töllöä” tai ”...se menee sitte ohi kun
saa yksinään Harlekiinin lukea ja vapaas-
ti itkeä”.

Hyötyyn tähtäävä utilitaristinen indi-
vidualismi ei näyttäisi olevan niin kovas-
sa kurssissa kuin kenties joskus aikaisem-
min, sillä raatamisen ja rutiinien luok-
kaan kertyi vain 78 reseptiä. Raataminen
niin kovasti, että huolet unohtuvat, liittyy
leimallisesti oman pärjäämisen eetok-
seen. Rutiinit estävät harhapoluille jou-
tumisen. ”Tai sitten juosta se kymmenen
kilometriä tai 42, niin että on niin kipee
että hohhoijaa”.

– Neljänneksi toiminnalliseksi arjen
reseptiksi luokiteltiin ammattiapu ja lää-
kkeet. Reseptit tuovat suorastaan hämmäs-
yttävästi esiin sen, miten ammennamme
yhteisestä sosiaalisesta tietovarannostam-
me. Psykoterapeutti Adolf Mayerin ohjeet
sadan vuoden takaa olivat juuri nämä:
työ, lepo ja leikki, sosiaalinen seuruste-
lu ja lääkärin kanssa keskustelu, Jukka
Tontti toteaa.

Myös sitä hän pitää yllättävänä, et-

Kuva Ari Kortela

– Samalla kun elämä on monella tapaa helpottunut, huikeasti lisääntynyt valintojen määrä tekee siitä uudella tavalla raskasta, Jukka Tontti pohtii.

tä reseptinä ei esitetty pyrkimystä vaikuttaa olosuhteisiin, vaikka erikseen kysyttiin, mitä yhteiskunnan tasolla pitäisi tehdä.

– Tämä kuvanee hyvin sitä, millaisessa maailmassa me elämme. Asiat nähdään niin yksilökeskeisesti, ettei yhteiskunnallinen vaikuttaminen tule edes mieleen.

Pinnallisuus pakottaa "onneen"

– Yksilöllisyyttä korostettaessa myös terveys on säilytetty yhä enemmän yksilön vastuulle, elämäntapavalinnoista johtuvaksi. Sitä mukaa kun masennus siirretään yksioikoisesti yksilön sisään, se tyypistetään aivokemiaan liittyväksi vammaksi, Jukka Tontti harmittelee.

– Lääketiede ja erityisesti lääketehaavat pyrkivät ottamaan kaikki elämänalueet haltuunsa ja kehittämään sellaisia lääkkeitä, joilla olisi mahdollisimman suuret markkinat. Masennuslääkkeitä markkinoidaan maailmanlaajuisesti helpottamaan elämää, ei pelkästään sairauden hoitoon.

– Kulutuskeskeisessä ja pinnallisessa kulttuurissamme korostetaan ihmisen onnellisuutta ja positiivisuutta siinä määrin, että voitaneen puhua eräänlaisesta onnellisuuspakosta. Ahdistukset, masennukset tai ristiriidat häivytetään onnellisuuspillereillä, Jukka Tontti kuvaa.

Voimakkaiden tunnereaktioiden muuttuminen sairauksiksi näkyv jopa

psykiatrisessa DSM-diagnosijärjestelmässä. Kun läheisen kuoleman normaalisti suruajaksi vuonna 1968 ilmoitettiin 13 kuukautta, vuonna 1994 se oli enää kaksi kuukautta.

– Tietysti on tilanteita, joissa lääkkeitä ja muuta hoitoa tarvitaan, mutta mikään patenttiratkaisu lääke ei ole. Esimerkiksi terveyskeskuslääkärit saattavat tarjota mielialalääkkeitä melko heppoisin perustein. Asiakkaat ovat lukeneet lehdestä, että masennusta on liikkeellä ja tietävät pyytää siihen myös lääkitystä. Tämä on mielestäni vaarallinen kehityskulku, Jukka Tontti varoittaa.

– Ajatellaan, että muutaman kohdan kyselykaavakkeella voidaan todeta masennus ja määrätä lääkkeitä, joiden vaikutuksia viikkojen tai kuukausien kuluttua asiakas ei voi edes tietää. Minusta tämä on myös eettinen ongelma.

– Työuupumus diagnosoidaan helposti masennukseksi, koska sairausdiagnosi oikeuttaa etuuksiin. Tai sitten tarjotaan nappeja kuin dopingia: esitä toimivaa työntekijää, Jukka Tontti kiteyttää.

Mahdollisuus johonkin uuteen

Tontin haastatteluaineistosta löytyi kaikkiaan 100 sellaista reseptiä, joissa suositeltiin ammattiapua, joko lääkkeiden tai keskustelun muodossa. Haastateltujen mielestä todellisesta masennuksesta, sairaudesta, oli kysymys juuri silloin kun yksilön omat selviytymiskeinot eivät

enää riittäneet. Tämä vastaa lääketieteellisesti määritellyn vakavan masennuksen ja arkipäivän alakulon välistä erottelua.

– Keskeiseksi kysymykseksi näytti nousevan se, huomaako yksilö itse masennuksensa vai onko läheisten puuttuttava asiaan, Jukka Tontti toteaa.

Arkiresepteistä välittyi ajatus, että vaikka ihmisellä voi välillä olla hyvin vaikeakin, selviytymiskeinot kyllä löytyvät. Masennuksen mahdolliset myönteiset vaikutukset tulivat myös esille haastatteluissa.

– Masennuksen monimielisyys korostuu siinä, että se voi olla myös tapa hahmottaa elämää, tie uuteen, jopa valaistumiskokemus. Kautta aikain masentuneita on pidetty syvällisinä ja muita realistisempina ihmisinä, vaikkei alakulo tietenkään mikään lahjakkuuden edellytys ole tai kenestäkään neroa tee.

Masennuksen moninaisuuden vuoksi tutkija ei halua edes yrittää laittaa reseptejä paremmuusjärjestykseen. Jonkinlaiseksi kultaisen keskittien kannattajaksi hän tunnustautuu: monelle voisi sopia se, että lopettaa liian yrittämisen, on vain se, mitä on.

– Ja toisaalta, jos katsoo tätä maailmanmenoa, niin eikö ole syytäkin olla vähän masentunut? Joukkomittainen masennus onkin nähty myös mahdollisuutena yhteiskunnalliseen muutokseen. ■

eResepti käyttöönottoa vaille valmis

RESEPTI

Kolmeen 100 mg:n - C
25. 1 kapseli 1-3 p.
parin kerran päivittäin

1955

LÄSKETÄMÄTÄ KOSKAVAT MENIKKIMÄÄRÄT		E3 SAAPUUTAA		Osteon 1		Osteon 2	
06.06.99	6		2				2
Sääntö 1	Sääntö 2	Sääntö 1	Sääntö 2	Sääntö 1	Sääntö 2	Sääntö 1	Sääntö 2
Osteon 1	Osteon 2	Osteon 1	Osteon 2	Osteon 1	Osteon 2	Osteon 1	Osteon 2
	4		5				6
Sääntö 1	Sääntö 2	Sääntö 1	Sääntö 2	Sääntö 1	Sääntö 2	Sääntö 1	Sääntö 2

SUNG

SyncMaster 95

Lääkemääräykset kirjoitetaan Turussa ja Kotkassa keväällä ensimmäistä kertaa sähköisesti. Sähköinen lääkemääräys on ensimmäinen osa Kansallista terveystietoa (KanTa), jonka toteutus on annettu Kelan tehtäväksi.

eResepti aloittaa keväällä kansallisten, terveydenhuollon tietojärjestelmäpalvelujen käyttöönottojen sarjan. Yhtä aikaa eReseptin kanssa kansalaiset saavat mahdollisuuden katsella omia reseptitietojaan internetin kautta.

Kokonaiskäsitys potilaan lääkityksestä

Vaikka lääkäri tälläkin hetkellä kirjoittaa suurimman osan lääkemääräyksistä sähköisesti, joutuu hän vielä tulostamaan ne potilaalle paperisina.

– Prosessin sähköistymisen myötä tieto potilaalle määräytyistä lääkkeistä tallettuu suoraan lääkärin koneelta Reseptikeskukseen, joka sisältää kaikki sähköiset lääkemääräykset ja apteekkien niihin tekemät toimitusmerkinnät, projektipäällikkö **Marina Lindgren** kertoo.

– Reseptikeskuksen kautta syntyy vähitellen kokonaiskuva potilaan lääkityksestä. Potilaan lääketurvallisuus paranee, kun lääkäri voi tarkistaa tämän kokonais-

lääkityksen ja ehkäistä lääkkeiden haitallisia yhteisvaikutuksia ja päällekkäisyyksiä., hän jatkaa.

– Tällä hetkellä olemme melko pitkälle potilaan muistin varassa. Kuka muistaa lääkärin vastaanotolla tablettinsa vahvuuden tai annostelun? Reseptikeskuksen myötä lääkärin ei enää tarvitse arvuutella lääkitystä tabletin värin perusteella, pohitti kehittämispäällikkö **Erkki Aaltonen**.

Lindgren muistuttaa, että hyödyt tulevat kuitenkin näkyviin vasta sitä mukaa, kun käyttö laajenee. – Mitä nopeammin sähköinen lääkemääräys leviää, sitä nopeammin myös historiatietoa on enemmän saatavilla.

Omat reseptitiedot jatkuvasti nähtävillä

Sähköiset lääkemääräykset säilyvät valtakunnallisessa, sähköisessä Reseptikeskuksessa 30 kuukautta. Reseptikeskuksessa olevia omia reseptitietojaan pääsee itse katselemaan internetin kautta.

Kuva Nana Uitto

Vaikka sähköinen lääkemääräys ei vielä olekaan käytössä, kehittämispäällikkö Erkki Aaltonen visioi jo mielessään sen kehityssuuntaa.

– Reseptitietojen lisäksi internetissä voi seurata, missä terveydenhuollon yksikössä tai apteekissa Reseptikeskukseen tallennettuja lääkemääräystietoja on käsitelty, Lindgren kertoo.

Hän kertoo, että katseluyhteyden kautta saa myös halutessaan esimerkiksi yhteenvedon kaikista sähköisesti määrättyistä lääkkeistä.

Vaiheittain vuoteen 2011 mennessä

Ennen kuin ensimmäisiä sähköisiä lääkemääräyksiä päästään kirjoittamaan ja katsomaan internetin välityksellä, terveydenhuollon ja apteekkien tietojärjestelmät vaativat vielä perinpohjaista testausta.

– Valtakunnallisten toimijoiden osuus on valmistumaisillaan ja voimme nyt tarjota ohjelmistotoimittajillemme testausympäristön, Aaltonen kertoo.

– Kehittämistyö kuitenkin jatkuu edelleen, vaikka Kela onkin saamassa oman osuutensa valmiiksi, Lindgren täsmentää.

eResepti tulee julkisen ja yksityisen terveydenhuollon, apteekkien sekä kansalaisten käyttöön vaiheittain, kuitenkin 1. huhtikuuta 2011 mennessä.

– Turun ja Kotkan jälkeen sähköisen lääkemääräyksen käyttöönoton aikataulu määräytyy sen mukaan, miten yhteistyökumppanimme saavat omat järjestelmänsä valmiiksi, Lindgren kertoo. Käyttöönoton aikataulun ja etenemisjärjestyksen määrittelee Kuntaliiton hanketoimisto.

– Turun ja Kotkan jälkeen sähköinen lääkemääräys leviää luonnollisesti Varsinais-Suomen ja Kymenlaakson alueille, Aaltonen kuitenkin pohtii. ■

Kuva Nana Uitto

Projektipäällikkö Marina Lindgren Kelan atk-keskuksesta kertoo, että sähköinen lääkemääräys syntyy monen toimijan yhteistyön tuloksena.

Myös välipalan laadulla on väliä

Kansanterveyslaitoksen erikoistutkija Marja-Leena Ovaskainen sanoo, että suomalaiset syövät liikaa välipaloja. Ongelma piilee siinä, että suuri enemmistö valitsee välipalansa väärin.

■ TEKSTI HANNU KASKINEN

● Suomalaiset aikuiset ovat viime vuosina alkaneet popsia välipaloja pitkin päivää. Marja-Leena Ovaskainen arvelee, että runsaasti energiaa sisältävät mutta ravitsemusopillisesti turhat välipalat paljolti selittävät suomalaisten lihomista. Ilmiötä on tarkoitus tutkia tarkemmin Kansanterveyslaitoksessa.

– Myös kehon painoindeksi (BMI, body mass index) on räjähdysmäisesti noussut, Ovaskainen tietää.

Kansanterveyslaitoksen lokakuussa julkaisema *Finravinto 2007* -tutkimus osoittaa, että työikäinen suomalainen syö keskimäärin kuudesti päivässä. Yli 60 % päivittäisestä energiasta tulee pääaterioista ja runsas kolmannes välipaloista. Finravinto-tutkimuksissa on vuodesta 1982 alkaen tutkittu tuhansien suomalaisten ruokailua. Finravinto on osa *Finriski*-tutkimusta, jossa viiden vuoden välein selvitetään pitkäaikaistautien kehitystä.

Tarjonta houkuttelee

Välipalojen suosiminen perustuu oletukseen, että jos syö pieniä aterioita usein, jaksaa tasaisesti koko päivän. Marja-Leena Ovaskainen päätelee, että suomalaiset ylittävät suositetun ateriatheyden, joka koostuu aamupalasta, lounaasta ja päivällisestä sekä vain tarpeen mukaan yhdestä tai kahdesta välipalasta.

Yötyötä tekevillä on omat vaikeutensa. Yövuorossa ruoka ei aina maistu, ja unta tottuu houkuttelemaan syömällä itsensä ähkyksi.

Ovaskaisen mukaan vain harva valitsee hyvän välipalan. Hyviä olisivat ravitsemussuosituksen mukaisesti kasvikset ja hedelmät sellaisinaan ja kevyt voileipä. Kasviksia ja hedelmiä pitäisi nauttia viidesti päivässä.

– Sekä nuorten että aikuisten välipalat ovat laadultaan entistä huonompia. Suositut limsat sisältävät paljon sokeria ja leivonnaista sokeria ja rasvaa. Vitamiinit ja kivennäisaineet ovat vähissä.

Ateriatheyden lisäksi myös aterioiden suuruus tuo ylimääräistä energiaa. Tarjonta altistaa houkutuksille. Kauppojen hyllyiltä poistuivat litran pullot jo vuosia sitten. Nyt iso limsa on kahden litran astia. Ennen vanhaan elokuvia pystyi katsomaan ilman naposteltavaa. Nyt teini tarvitsee valtavan pop corn -kaukalon.

– Jos haluaa kontrolloida painoaan, pitää välttää altistumista kokoiltaiselle syömiselle. Itsekontrollia tarvitaan varsinkin välipalojen syönnissä, Ovaskainen kannustaa.

Hän ei murehdi kovaa treenaavia urheilijoita. Esimerkiksi fitness-urheilijat yleensä tuntevat sekä urheilun että ravitsemuksen perusteet. He kuluttavat paljon, joten heille tiuha ateriarhythmi voi sopia.

Lämpimän ruuan tärkeydelle Ovaskainen ei löydä tieteellisiä perusteluja. Hyvä ateria voi yhtä lailla olla kylmä salaatti.

Lyhyt uni vie aamunälän

Ainakin vanha kansa uskoo, että aamiaisen on päivän tärkein ateria. Marja-Leena Ovaskainen ei ihan usko, mutta suosittaa silti syömään kunnan aamuevään.

– Tutkimusnäyttöä on siitä, että myöhään valvovat koululaiset eivät syö aamupalaa. Ilmeisesti juuri he etsivät epäterveellisiä välipaloja päivän mittaan. Liian lyhyt uni sekoittaa koko päivärhythmin.

Ovaskainen nojaa Folkhälsanin tutkimuskeskuksen tutkimuksiin. Dosentti **Eva Roos** ja muut tutkijat ovat todenneet, että matalan tulo- ja koulutustason perheissä varsinkin pojat jättävät usein aamupalan syömättä. He sivuuttavat muita useammin myös koululounaan ja illalla päivällisen.

Valtion ravitsemusneuvottelukunta julkisti huhtikuussa uuden kouluruokai-

Kansanterveyslaitoksen erikoistutkija Marja-Leena Ovaskainen suositaa paneutumaan välipalojen tuoteselosteisiin.

Kuva: Vaula Aunola

lusuosituksen. Sen mukaan kouluruoka pitäisi tarjota kello 11–12, ja ruokailun pitäisi kestää ainakin puoli tuntia. Opetushallitus ja Stakes kertoivat kevään kouluhyvinvointikyselyssä, että kolmannes kouluista aloitti ruokailun kello 10.30 ja alakoululaisista joka kolmas hotkaisi ruuan alle 15 minuutin.

Kansanterveyslaitoksella on tutkittu yläkoululaisten ruokailua. Tulosten pitäisi valmistua joulukuussa.

Arjen tärkeät valinnat

Marja-Leena Ovaskainen painottaa, että säännölliset päiväateriat monipuolisine kasviksineen ovat ateriarytmin perusta.

– Kahvitunnille tosiaan riittää kahvi, pullaa ei tarvita kuin juhlissa, hän jatkaa.

Takavuosina keskusteltiin jogurttien

rasvaisuudesta. Sitten elintarviketieteilisyys vähensi jogurttien rasvaa, mutta niissä on runsaasti sokeria ja proteiinia. Kokonaisenergia ei siis laskenut.

Ovaskainen kehottaa säännölliseen valppauteen: Tuoteselosteet ovat lukemista varten. Toki ensiksi pitää hankkia tietoa siitä, millainen määrä sokeria ja rasvaa on liikaa.

– Joka aterialla kevyesti syöminen on oleellisempaa kuin ateriarytmisessä pysyminen, hän täydentää.

Finravinto 2007 -tutkimus osoittaa, että varsinkin aikuiset edelleen nauttivat sekä lounaan että päivällisen. Molemmat voivat sisältää yhtä paljon energiaa.

– Kyse on usein omasta rytmistä. Moni pitää työtehon vakiona sillä, ettei väsy lounaasta ja rentoutuu kotona isohkolla päivällisellä.

Päivällisellä perhe yhteen

Marja-Leena Ovaskainen soisi, että päivällinen olisi läheisten yhteinen ateriointi- ja levähdystuokio. Tarjolle hän asettaisi ainakin tuoretta salaattia, pörruuan ja ruokajuomaksi maitoa.

Ovaskainen ennakoii, että kymmenen vuoden kuluttua suomalainen syö päivällisensä nykyistä myöhemmällä kellonlyömällä. Tätä kansainvälistymistä Ovaskainen ei sure, jos päivällinen kokoaa perheen.

– Sosiaalinen syöminen on perheelle hyväksi. On syytä rauhoittua kunnolla ja välttää ahmimista.

Ovaskainen luottaa myös välipalojen syönnissä hyvään kehitykseen. Hän ennakoii, että ihmiset eivät enää pitkään hyväksy välipalaa joka väliin. ■

Yksityisiä terveystalouksia käyttävät kaikki väestöryhmät

Toiset enemmän kuin toiset

■ Sairausvakuutuskorvauksia yksityisten lääkäripalvelujen käytöstä sai viime vuonna noin 1,5 miljoonaa suomalaista. Määrä on suunnilleen sama kuin vuonna 1990. Lamavuosina määrä väheni noin 250 000:lla, mutta palasi lamaa edeltävälle tasolle 2000-luvulla.

Samaan aikaan käynti yksityislääkärillä on kallistunut. Keskimääräinen korvaustaso aleni 40 %:sta nykyiseen noin 25 %:iin vuosina 1996–2005. Yksityisiä lääkäripalveluja käyttäneet maksoivat hoitonsa pääosin itse.

Paineet yksityisten lääkäripalvelujen käyttöön lisääntyivät 2000-luvulla, koska julkisessa terveydenhuollossa hoitojonot kasvoivat. Maaliskuussa 2005 tuli voimaan ns. hoitotakuu ja lakiin kirjattiin määräraajat hoitoon pääsystä. Hoitotakuu ei kuitenkaan vähentänyt yksityislääkärillä käyntien määrää, vaan käyttäjien määrä on vuosina 2006 ja 2007 säilynyt samalla tasolla kuin ennen hoitotakuun voimaantuloa.

Kotitaloudet vertailussa

Tutkijat **Lauri Virta** ja **Tuula Toikka** kirjoittivat viime vuonna Sosiaalivakuutuslehdessä (5/2007) yksityisten lääkäripalvelujen käytön kohdistuvan voimakkaasti hyvätuloiseen väestöön. Tiedot perustuvat yli 400 000 henkilön rekisteriaineistoon, joka oli satunnaisotos 16

vuotta täytäneestä väestöstä vuonna 2000.

Tässä artikkelissa jatkamme pohdintaa, mutta tuomme tarkasteluun mukaan aikasarja- ja kotitalousnäkökulman. Tulokset perustuvat otoskooltaan edellistä pienempään tulonjakotilastoon, joka kuitenkin edustaa koko kotitalousväestöä. Aineistolla ei voi tarkastella lääkärikorvausten erikoisaloja, mutta korvausten kohdentumista voi tutkia monipuolisemmin kuin rekisteriaineistolla. Tarkastelu kattaa vuodet 1990, 1995, 2000 ja 2006.

Tulotarkastelussa käytämme yksikkönä sekä kotitaloutta että kotitalousväestöä ja tuloluokkina sekä kotitalouksien käytettävissä olevia tuloja että työikäisen väestön veronalaisia tuloja. Tuloluokitus muodostetaan vuosittain suhteellisina tulokymmenyksinä kotitalouksille ja henkilöille.

Kotitalouden käytettävissä olevat tulot on jaettu kotitalouden kulutusyksiköllä, järjestetty tulojen mukaan ja jaettu 10 yhtä suureen osaan. Veronalaisten tulojen kymmenykset on muodostettu vastaavalla tavalla vain työikäiselle väestölle. Tulonjakotilaston otoksessa on yli 10 000 kotitaloutta, joissa asuu runsaat 20 000 henkilöä. Ne edustavat yli 5 miljoonaa henkilöä runsaassa 2 miljoonassa kotitaloudessa. Tuorein tulonjakotilasto on vuodelta 2006.

Kotitalouden käytettävissä olevat tulot kuvaavat paremmin eri väestöryhmien resursseja käyttäen yksityisiä terveystalouksia kuin henkilökohtaiset tulot. Pienituloisia yksilöitä kuuluu hyvätuloisiin talouksiin ja päinvastoin.

Lapset usein yksityislääkärillä

Yksityisiä lääkärikorvauksia saaneita henkilöitä oli 1,5 miljoonaa sekä vuonna 1990 että 2006. Korvauksia saaneita kotitalouksia oli runsaat 1,1 miljoonaa. Lamavuonna 1995 korvauksia saaneita talouksia oli vain 970 000. Kotitalouksien lukumäärä on kasvanut 16 vuodessa, joten lääkäripalkkioista korvauksia saaneiden kotitalouksien osuus kaikista kotitalouksista on pienentynyt 50:sta 45 %:iin.

Yksityislääkärikäynnit oli-

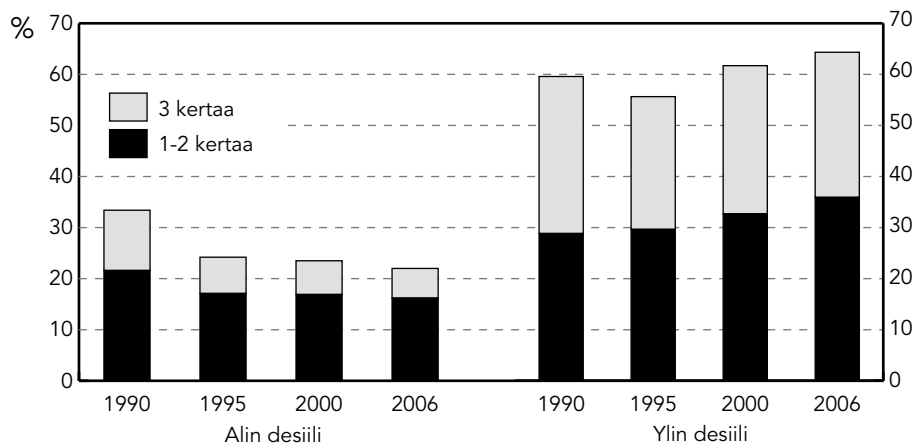
vat vuonna 2006 yksilötasolla hieman harvinaisempia kuin vuonna 1990 (taulukko 1). Korvauksia maksettiin tuolloin 29 %:lle koko väestöstä, miehistä joka viidennelle ja naisista joka kolmannelle. Naisten miehiä suurempi osuus käyttäjissä alkaa ilmetä heti aikuisiän saavuttamisen jälkeen. Vuonna 2006 nuorille naisille (18–29-vuotiaat) maksetut korvaukset olivat 11 prosenttiyksikköä yleisempiä kuin vastaavan ikäisille miehille. Parhaassa työiässä (30–64-vuotiaat) olevilla ero kasvaa yli 20 prosenttiyksikköön, mutta kapenee vanhuusiässä noin 10 prosenttiyksikköön.

Pienille lapsille maksettujen korvausten määrä kertoo osittain siitä, miten yleisesti lapsille otetaan yksityisiä sairausvakuutuksia, joilla voidaan korvata lääkäripalkkio-

Taulukko 1. Henkilöt, joille on korvattu yksityislääkärissä käyntejä iän ja sukupuolen mukaan, % ikäryhmästä.

	1990	1995	2000	2006
Pikkulapset (1-5 vuotta)	36,4	27,8	24,7	32,2
Kouluikäiset (6-17 vuotta)	21,6	17,2	16,4	18,7
Nuoret (18-29 vuotta)	25,9	17,6	18,7	19,9
Miehet	14,8	10,9	13,2	14,5
Naiset	36,8	24,7	24,7	25,5
Työikäiset (30-64 vuotta)	32,9	27,3	29,3	30,7
Miehet	21,5	16,6	17,2	20,2
Naiset	43,8	38,0	41,4	41,2
Vanhuseläkeikäiset (65- vuotta)	40,0	37,0	41,8	41,2
Miehet	33,0	30,4	32,5	34,9
Naiset	43,9	41,0	47,7	45,5
Keskimäärin	31,0	25,6	27,3	29,1
Miehet	22,3	18,0	18,8	21,8
Naiset	39,1	32,8	35,5	36,1

Kuvio. Korvattujen lääkarissäkäyntien yleisyys: korvauksia saaneiden kotitalouksien osuus alimman ja ylimmän tulokymmenyksen kotitalouksista, %

den omavastuuosuus. Lapsille otettujen sairausvakuutusten määrä on kasvanut noin 325 000:sta vuonna 1999 lähes 400 000:een vuonna 2003 ja lapsivakuutukset ovat edelleen suosittuja.

Yksityislääkäripalvelujen käytöstä maksetut korvaukset 1–5-vuotiaille ovat yleisempiä kuin työikäisille maksetut korvaukset.

Käyttö yleistynyt ylimmässä tuloluokassa

Tilastot osoittavat, että kaikki tuloryhmät, kaikkein pienituloisimmat mukaan lukien, käyttävät yksityisiä lääkäripalveluja. Käyttö painottuu hyvätuloisiin, sillä vuosina 1990–2006 alimmassa tulokymmenyksessä korvauksia saaneiden kotitalouksien osuus väheni 33:sta 22 %:iin, mutta kasvoi samaan aikaan ylimmässä tulokymmenyksessä 59:stä 64 %:iin.

Korvaustaksoja on korotettu viimeksi vuonna 1989. Alimpaan tulokymmenykseen kuuluvilla kotitalouksilla käytön vähenemisen voi olettaa liittyvän korkeaan omavastuu-

osuuteen, joka johtuu korvaustaksojen jälkeensä jääneisyydestä. Käytön vähenemistä selittää myös kotitalousrakenteen muuttuminen. Vuonna 1990 eläkeläistaloudet olivat pienituloisissa yleinen ryhmä, mutta laman aikana alimpaan kymmenykseen alkoi sijoittua yhä enemmän työikäisten kotitalouksia. Tutkimusten mukaan työikäisten palvelutarve on pienempi kuin eläkeikäisten, joten käytön väheneminen voi johtua myös palvelutarpeen pienene- misestä alimmassa tulokymmenyksessä

Pienituloisilla yksityispalvelujen käyttö väheni

Yksilötasolla tarkasteltiin, miten parhaassa työssä olevat eli 30–64-vuotiaat käyttävät yksityisiä terveyspalveluja. Työterveyshuollon kattavuus palkansaajista on yli 80 %. Työterveyshuolto on kuitenkin perusterveydenhuoltoa eikä ulotu useimmissa tapauksissa erikoislääkärin palveluihin. Työikäisille korvatuista lääkäripalkkioista noin 80 %

on erikoislääkärin palkkioita, joten työterveyshuolto ja korvatut lääkäripalkkiot eivät koske samoja palveluja.

Naiset käyttävät tutkimusten mukaan miehiä ahkerammin terveyspalveluita. Myös naisten ja miesten terveysongelmat ovat osin erilaisia. Vuonna 2006 työikäiset kävivät eniten silmätutkien (514 000 käyntiä) ja seuraavaksi (477 000 käyntiä) gynekologian erikoislääkäreiden vastaanotolla. Jälkimmäinen luku osin selittää naisten miehiä suuremman palvelujen käytön, koska monet gynekologit toimivat yksityisinä.

Yksityisten lääkäripalvelujen käytössä tapahtuneet muutokset ovat henkilökohtaisten veronalaisten tulojen perusteella tarkasteltuna samansuuntaiset kuin kotitalouksilla. Parhaassa työssä olevien pienituloisimman kymmenyksen osalta korvauksia saaneiden osuus laski 28 %:sta 20 %:iin vuosina 1990–2006. Sen sijaan suurituloisimman kymmenyksen kohdalla korvauksia saaneiden osuus kasvoi 28 %:sta 35 %:iin.

Kaikkiaan vuonna 2006 parhaassa työssä olevista sai korvauksia 20 % miehistä ja 41 % naisista. Eläkeikäiset yli 65-vuotiaat käyttivät kuitenkin yksityisiä lääkäripalveluja enemmän kuin työikäiset.

Naisilla tulotaso vaikuttaa käyttöön

Kun tarkasteltiin yksityisten terveyspalvelujen käyttöä sukupuolen mukaan, havaittiin, että tulotaso selittää käytön yleisyyttä erityisesti naisilla koko tarkasteluajanjakson. Miehillä tulotason vaikutus on ollut huomattavasti pienempi kuin naisilla. Toisaalta miehistä sijoittui kahteen alimpaan tulokymmenykseen pienempi osa (17 %) kuin naisista (23 %) ja kahteen suurituloisimpaan kymmenykseen suurempi osa (28 %) kuin naisista (12 %). Korvauksia lääkäripalkkioista on jokaisena tarkastelujaksona maksettu miehille suhteellisen tasaisesti kaikkiin tulokymmenyksiin. Naisilla korvaukset painottuvat kaikkinen tarkasteluvuosina ylimmille tulotasoille, mutta naiset käyttävät miehiä enemmän yksityislääkäripalveluja kaikissa tuloluokissa.

Lisätutkimusta tarvittaisiin yksityisten palvelujen käytön syistä. Kansalaiset ja erityisesti naiset ovat käyttäneet runsaasti yksityisiä palveluja huolimatta korvaustaksojen jälkeensä jääneisyydestä ja korkeasta omavastuusta. Tulotason merkitys palvelujen käytössä myös muissa sairanhoidokorvauksissa kuten tutkimuksessa ja hoidossa ja matkoissa vaatisi myös oman tutkimuksensa. ●

Yksineläjänaisen luovittava sosiaalisesti

Tuore yhteiskuntatieteiden tohtori Arja Mäkinen havaitsi tutkimistaan yksineläjänaisistä, että he osaavat luovia heistä luotujen mielikuvien kanssa, jotta välttyisivät kielteiseltä leimaamiselta.

— Haastatteluissa korostui se, että ollakseen normaali täytyy olla hyvä työntekijä, luoda mielikuva seksuaalisuudeltaan tavanomaisesta naisesta ja sopivuudesta miehen puolisoiksi, josta vielä voisi tulla hyvä äiti, Arja Mäkinen luettelee.

Mäkisen sosiaalityön väitöskirja *Oikeesti aikuiset. Puheenvuoroja yksineläjänaisen normaaliudesta, hyväksyttävyydestä ja aikuisuudesta* tarkastettiin lokakuussa Tampereen yliopistossa. Otsikon alku viittaa siihen, että sinkkunaiset samastetaan usein bilettäviin nuoriin, naisten iästä riippumatta. Mäkinen on kirjoittanut aiheesta myös yleistajuisen tietokirjan *Vanhajapiikoja ja vapaita naisia* (Kirjapaja).

Mielikuva on vain mielikuva

Arja Mäkinen haluaa kyseenalaistaa vah-

voja mielikuvia eli stereotyyppioita. Niiden mukaan yksineläjänainen on joko selibattissa elävä vanhapiika, alati seksikumppania vaihtava citysinkku, reppana tai lesbo.

— Stereotyyppiat ovat monipuolistuneet, vaikkakin katkera vanhapiika lienee vallinnut mielikuvissa jo vuosisatoja. Sen sijaan stereotyyppia perheettömän naisen lesboudesta on uudehko.

Mäkinen haastatteli 34:ää kaupunkimaisessa ympäristössä asuvaa 30–47-vuotiasta naista. Jututusta edisti, kun Mäkinen kertoi itse olevansa yksineläjä.

— Moni sanoi, että ei olisi kertonut kaikkea perheelliselle. Moni halusi kertoa tarinansa siksi, kun tunsu, että media kertoo yksipuolisesti heistä vain miehen etsijöinä.

Mäkinen korostaa, että sinkkuus voi heikentää asemaa työpaikalla, taloudellista tilannetta, harrastusmahdollisuuksia ja

asemaa yhteisöissä. Yksin kannetun vastuun määrä on suuri.

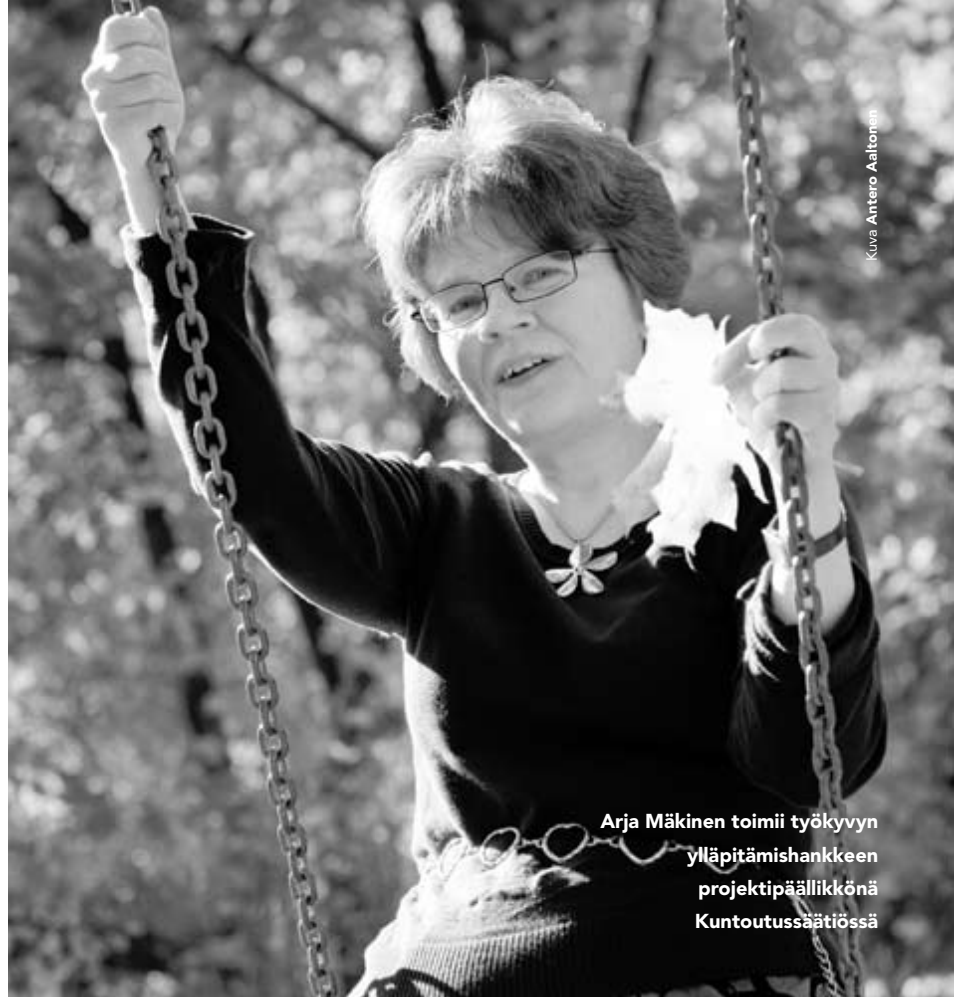
— Sinkkujen näkeminen rikkaina ja muodikkaina ravintola-asiakkaina on kaukana todellisuudesta. Toimeentulotilaston mukaan köyhistä suurin ryhmä on yksinhuoltajat ja heti heidän jälkeensä yksinasujat, Mäkinen sanoo.

Stereotyyppioiden lisäksi yksineläjänaisen elämää hankaloittaa perheellisyyden ja onnellisuuden samastaminen. Mäkinen selvitti, että nykyistä elämäntilannettaan kehuvia on sekä perheestä haaveilevissa että yksineläjäyttä itselleen parhaana pitävissä yksineläjänaisissa.

— Haastatteluissa joku piti lapsettomuutta elämänsä suurimpana suruna. He pitivät moraalisesti vääränä hankkia lasta, kun ei ole kumppania. Joku taas ei tietoisesti halunnut lapsia. Joku ei pitänyt asiaa tärkeänä.

– Sinkkuus voi heikentää asemaa työpaikalla, taloudellista tilannetta, harrastusmahdollisuuksia ja asemaa yhteisöissä. Yksin kannetun vastuun määrä on suuri.

Kuva Antero Aaltonen

Arja Mäkinen toimii työkyvyn ylläpitämishankkeen projektipäällikkönä Kuntoutussäätiössä

Neljä puhetapaa

Arja Mäkinen tutki yksin elävien naisten puhetta, kun he kuvailivat itseään normaaleina, hyväksyttävänä ja aikuisina naisina. Diskurssit eivät eläisi, jos ne eivät pohjaisi kulttuurissa yleisiin uskomuksiin.

Mäkinen erotteli neljä puhetapaa. Työmyyrädiskurssi kertoo yksineläjänaisista vastuuntuntoisina työntekijöinä. Mainediskurssi kuvailee seksuaalisuutensa kykenemään hillitsemiä hyvämoraalisia naisia. Syyttömyysdiskurssi luo mielikuvaa hyvistä puolisoehdokkaista. Hoivadiskurssi taas esittää yksineläjänaisen äidiksi sopivana.

– Vaikka normit vaikuttavat kaikkien elämään, ne näkyvät selvimmin, kun niitä ei noudateta, Mäkinen filosofoi.

Hän huomauttaa, että diskurssit ovat puhetapoja, jotka elävät saman henkilön puheessa ja jopa samassa lauseessa.

Tuikutuminen mainittuihin diskursseihin vaatii sosiaalista taitavuutta, sillä ne voivat kääntyä herkästi yksineläjänaista vastaan. Ahkeraa saatetaan pitää työhulluna ja seksuaalisuuttaan korostamaton voidaan leimata seksisuhteeseen kykenemättömäksi, puolison merkityksen korostaminen kyseenalaistaa itsenäi-

sen elämänhallinnan ja hyvien äitiominaisuuksien painotus voidaan tulkita katteettomaksi itsekehuksi.

Mäkinen itse yllättyi uskomusten isosta vaikutuksesta lapsettoman sinkkunaiseen arkeen. Yksineläjän on rakennettava normaalin naisen mielikuva moninaisista aineksista. Sinuiksi itsensä kanssa pääseminen vaatii usein ahdistavan kasvuprosessin.

– Yksineläjänaisen sosiaalinen tila on kapea, koska normaalina pidetty naiseus ja yksineläjänaisen hyvinvoinnin edellytykset ovat keskenään ristiriidassa.

Yksineläjä heikoilla työelämässä

Arja Mäkinen on havainnut työelämästä sellaista syrjintää, että jotkut työnantajat lomauttavat ja irtisanovat ensiksi yksineläjät. Tällöin yksineläjän tulot loppuvat täysin, ja työttömyyskorvauksen saantiin menee aikaa. Perheelliselle sentään jää todennäköisesti toisen osapuolen tulot.

– Pitäisi olla kaksi kertaa niin hyvä työntekijä kuin perheellinen, että säilyttäisi työpaikkansa, Mäkinen hymähtää.

Hän kehottaa lainsäätäjiä ainakin ajattelemaan sitä näkökulmaa, että lasten, nuorten, perheiden ja vanhusten lisäksi

on myös muita ihmisryhmiä.

– Kun on päässyt sairaalasta kotiin leikkauksen jälkeen, oletetaan, että aikuinen ihminen pärjää puolison ja ystävien turvin. Vaan jos ei ole ketään, voi jäädä vaikeuksiin. Kotipalvelujen tarvitsijoiksi on ajateltu vanhuksia ja lapsiperheitä, ei yksin asuvia aikuisia.

Mäkinen tähdentää, että pitäisi katsoa elämäntilannetta eikä sitä, kuuluuko tiettyyn kohderyhmään. Ikä ei aina kerro elämäntilannetta.

– Yhä useampi asuu yksin. Helsingissä kaiketi joka toisessa asunnossa elää vain yksi ihminen, eivätkä he kaikki ole vanhuksia. Lisäksi pienet asunnot ovat suhteellisesti kalliimpia. Jos yksin asuva haluaa vuokrata asunnon, hänet pistetään jonon hännille ja asunto vuokrataan mieluummin pariskunnalle.

Mäkinen jatkaa listaa sillä, että joillakin työpaikoilla perheelliset saavat valita lomat ensin. Yksin elävä ei pääse kenties vuosikymmeniin kesälomalle läheisimpiensä kanssa.

– Syrjintätutkimuksissa kysytään monia asioita, vaan ei sitä, syrjitäänkö perheettömyyden vuoksi, Mäkinen napauttaa. ■

Allt fler unga sjukpensioneras på grund av depression

■ År 2007 sjukpensionerades närmare två tusen unga personer till följd av psykiska besvär. Särskilt har andelen unga kvinnor ökat.

Psykiska sjukdomar och beteendestörningar är alltså en växande orsak till sjukpensioneringar och en bakgrundsfaktor till sjukpenningar från FPA. Dessa bekymmersamma fakta presenteras i en artikel av forskningsprofessor Raimo Raitasalo och chefplanerare Kaarlo Maaniemi vid FPA.

Från 2000 till 2007 har antalet depressionsrelaterade sjukpenningperioder ökat med 91,7 % hos män i åldern 16-29 år och med 159,4 % hos kvinnor i samma ålder. Antalet dagar för vilka sjukpenning utgetts av samma orsak ökade med 131,5 % hos män och 170,2 % hos kvinnor.

Färre brev till kunderna

■ FPA sände ut närmare 18 miljoner kundbrev förra året. 95 % av kundbrev skrivas ut och sänds från FPA:s datorcentral i Jyväskylä. Att postningen sköts centraliserat är både snabbt och effektivt och dessutom förmånligt.

Utskicken ökade under hela 2000-talet, men minskade kraftigt ifjol: drygt fyra miljoner färre än år 2006.

Det minskade antalet utskick förklaras av en lagändring från början av 2007 rörande direktersättningar. Läkarbesök kan allt oftare direktersättas, på samma sätt som läkemedelsinköp

på apotek. Från början av år 2007 tillsänds kunderna inga separata beslut om direktersätta läkarbesök.

Svår barndom som riskfaktor för arbetsförmåga i vuxen ålder

■ Svåra förhållanden under barndomen kan medföra risk att bli sjukpensionerad för depression som vuxen. Vad gäller risken för arbetsförmåga till följd av andra psykiska störningar, har även genetiska faktorer betydelse.

Genetiska faktorer har betydelse för risken att bli sjukpensionerad. Enligt forskaren Karoliina Harkonmäki från Kommunernas pensionsförsäkring är detta en betydelsefull iakttagelse som dock inte får överskuggas av betydelsen av samverkan mellan arv och miljö.

- Miljöfaktorerna har en avgörande betydelse för hur vår genetiska potential utvecklas. De inverkar på hur (och om) risken för arbetsförmåga realiserar på grund av genetiska faktorer. Enbart med ledning av genetiken är det således inte möjligt att förutspå om vi kommer att bli arbetsförmögna, så lockande det än vore, säger Harkonmäki.

Depression as a cause of disability retirement among young persons

■ Nearly 2,000 young persons retired on a disability pension due to a mental disorder in 2007. The increase was particularly rapid among young women.

Behavioural and mental health disorders are a growing cause of retirement on a disability pension or receipt of sickness allowance from Kela. These worrying facts are detailed in an article by Raimo Raitasalo and Kaarlo Maaniemi of Kela.

From 2000 to 2007, the number of sickness allowance payments on account of depression increased by 91.7% among men between ages 16 and 29 and by 159.4% among women in the same age group. The number of days for which sickness allowance was paid increased by 131.5% and 170.2%, respectively.

Fewer letters being sent to customers

■ Last year, Kela sent nearly 18 million letters to customers. Ninety-five percent of Kela's letters to customers are printed out and mailed by Kela's Computer Centre in Jyväskylä. Centralized mailing is not only faster and more efficient but also more cost-effective.

Having increased continuously through the current decade, the number of letters sent to customers dropped precipitously in 2007. Over 4 million fewer

letters were sent out in 2007 than in the preceding year.

The decrease was due to a change in the provisions governing the on-the-spot reimbursement of medical expenses. Since the beginning of 2007, a larger share of patient visits to health service providers are reimbursed at the point of delivery in the same way as purchases of prescription drugs from pharmacies. Customers have since the beginning of 2007 no longer been mailed a separate letter about the reimbursement.

A difficult childhood may be a predictor of disability

■ A childhood lived under difficult circumstances may increase one's risk of retirement on a disability pension because of depression in adult life. When it comes to disability retirement due to other mental disorders, genetic predisposition also plays a role.

Genetic factors influence one's risk of retiring on a disability pension. According to researcher Karoliina Harkonmäki of the Local Government Pension Institution, this is a significant finding but should not overshadow the interaction between genetic and environmental factors.

Environmental factors have a major role in shaping the expression of our genetic potential, Harkonmäki says. They influence how (and whether) a genetic predisposition towards disability is realized. As tempting as it might sound, it is impossible

to predict, just on the basis of someone's genetic make-up, whether they will become disabled later in life, Harkonmäki says.

Kuva Mauri Helenius

Kela|Fpa[®]

PL 450, 00101 HELSINKI | PB 450, 00101 HELSINGFORS